

גליזון
באר
הכהנה

נערך ונלקט מתוך תוכן דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

תזריע מצורע

מכון
באר
האמונה

תוכן הענינים

פרשת תזריע – מצורע

- א אין אדם נוקף – אין מכה הכאה מאליה כי הכל מן השמים לרמו לאדם לשוב אל ה'
- ב אין איש נוגע במוכן לחברו – מדוע יגע לריק כשאי אפשר שיחסר לו מקצבתו
- ה יבקשו עליו רחמים – השיבותה של כל תפילה ותפילה
- ה טוב לבריות - עיקר האדם הוא להיות 'טוב' בבין אדם לחבירו
- ו שומר פיו ולשונו – הזהירות והשמירה על מוצא פיו
- ז נצור לשונך - המדבר לשון הרע מאבד את כל זכויותיו
- ט שומר מצרות נפשו – מעלת שמירת הלשון ושכרה
- טו ביום מהרתו – לא להביט על העבר
- טו נוסעים אנחנו – ההכנה לקבלת התורה ע"י התורה
- יז כל ישראל יש חלק – אין איש מישראל שלא ניתנה לו תורה

תזריע – מצורע

אין אדם נוקף – אין מכה הבאה מאליה כי הכל מן השמים לרמוז לאדם לשוב אל ה'

עצם המכה שקיבל היא היא סימן לו מן השמים – שייטיב מעשיו.

בפרשתן (יג יח-ט) ובשר כי יהיה בו בעורו שחין ונרפא, והיה במקום השחין שאת לבנה וגו'. ידוע דברי חז"ל (ערכין טו.) שהנגעים באים על עוון לשון הרע, והנה, השחין היינו מכה שהוכה אדם כשנתקל בעץ או באבן ונתחמם עורו מחמת המכה (נגעים ט א). מעתה יש לתמוה בשלמא כשעולה בגוף האדם נגע צרעת (כשלא נתקל והוכה באיזה דבר) יש בזה אות וסימן מן השמים שעליו לפשפש במעשיו על שדיבר לשון הרע, אולם מי שלקה והוכה בעץ או באבן מה סימן יש בזה, הרי כן הוא ב'טבע' העולם, שהנתקל לוקה בגופו ומתחמם בשרו עד כדי נגע צרעת. יש שביארו דכאן גילתה לנו תורה שלא רק 'נגע' הנראה כמי שבא ללא סיבה טבעית נחשב כסימן לאדם מן השמים, אלא אף המכה שנחבל בה אף היא מן השמים, שהרי אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזים עליו מלמעלה (חולין ז:), נמצא שאף

ובתב ב'ספר החינוך' (מצוה קסט) כשמבאר ענין טומאת מצורע, 'משרשי המצוה, לקבוע בנפשותינו כי השגחת ה' ב"ה פרטית על כל אחד ואחד מבני אדם, וכי עיניו פקוחות על כל דרכיהם, כמו שכתוב (איוב לד כא) 'כי עיניו על דרכי איש וכל צעדיו יראה', ולכן הוזהרנו לתת לב אל החולי הרע ולחשוב כי החטא גרם אותו, וכבר אמרו זכרונם לברכה (ערכין טו:) כי בחטא לשון הרע יבוא ברוב, ולא ניקחנו דרך מקרה. ויש לנו לבוא אל הכהן שהוא העומד לכפרת החוטאים, ועם חברת המכפר אולי יהרהר בתשובה, ויוסגר קצת ימים כדי שישב אל לבו עניניו במתון, ויפשפש במעשיו, ולפעמים יוסגר שני הסגרים, שמא הרהר תשובה ולא תשובה שלמה לגמרי, כאילו תאמר על דרך משל, שחשב להחזיר מחצית גזילתו, ואז יחדש בו ה' קצת סימנין שיוסגר שנית אולי ישלים תשובתו ויטהר לגמרי'.²

א. הנה הנגעים באים על חטא לה"ר, וכמו שפירשו (תפארת יונתן להרה"ק רבי יהונתן אייבשיץ ז"ע, ועוד) בלשון הכתוב 'צרעת ממארת היא' שצרעת באה על האמירה, וצריך להתבונן היטב בפרשיות אלו שהתורה הקדושה היא נצחית וקיימת לעד. מסופר על מנהגו של הבית הלוי שהיה מביט בכל העת על קופסת טבק, משנשאל מהם 'הסודות' הכמוסים ונסתרים בזה, הראה שחקוק על גג הקופסה מפנים 'שפו שמנ' ר"ת שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו, וכתב זאת שיהא לו לסימן ולזכר בכל עת שישמור על פיו ולשונו.

ב. אמור מעתה, כי אין התכלית לבוא לידי שברון לב מצרעתו ונגעיו, אלא להתרומם מתוך ידיעה כי הכל בהשגחה פרטית להעירו אותו לשוב אל ה', עוד עצה נתן לו הרה"ק מקאברין (אמרות משה אמונה ובטחון) וז"ל הרה"ק ה'יסוד העבודה' ז"ע במכתב. ושמעתי מאדמו"ר ז"ע שבנערותו היה חולה רח"ל והיה בבית החולים דווילנא, ואז גדולי הדוקטרים דמדינה היו שם, והלכו אליו הראש של הדאקטער, וכאשר התחיל להבריא שאל את הפראפסעיר שמא יש כללים בספרי הרפואות, והשיב לו, הן, יש כלל אחד, אז דיא פארזיכערקייט פון דעם חולה און זיין שטארקייט מיט זיינע גדאנקען אין צומלוסטגקייט זיינע דאס איז דיא גרעסטע רפואה צום חולה, דאס העלפט מער וויא אלע רפואות (בתרגום, בטחונו של החולה וחזקו, הבאות יחד עם מחשבות שמחות ושלוות זהו הרפואה הכי גדולה לחולה, וזה עוזר יותר מכל הרפואות) ע"כ, ידידי תתחזק נא, ותבטח ותקווה לה' שהוא בורא רפואות ועושה פלאות.

ושמא תאמר כיצד יתחזק בבטחון כשהוא מוטל חולה על ערש דוי (ובכן כל חד בדיליה), שמע נא למשל ששמעתיו מהגה"צ רבי פינחס רוזנבוים זצ"ל ששחל"ח לפני כשבוע, באחד מבתי ישראל הגיע לביקור בשעה שהסיכו בני הבית לסעודתם בהשקט ובבטח – ללא כל הודעה מוקדמת מלך החיות ה'אריה' בכבודו ובעצמו, למותר להאריך בגודל הפחד והבהלה שנשתררה באותו בית, הכל חיפשו מחסה ומגן מפחד מוות, זה נכנס לארון הספרים וזה לארון הבגדים, זה קפץ על הארון וזה כמעט נפל מהחלון... אבל, ממקום מסתורם הנם רואים את אחד האחים יושב לו בשלווה – לא קם ולא זע, אדרבה הוא מביט לאריה בעיניו כשכולו אומר שלוות הנפש וישוב הדעת, המה ראו כן תמהו, כיצד ייתכן מעמד נורא כזה, וביותר גדלה פליאתם משראו איך שהאריה מתקרב אליו מתוך נהמת הארי והחל מחבקו

מחמת שנדמה לו שהלה הזיקו או הפסידו, הכשילו או ביזהו, או ש'הצלחת' רעהו באה על חשבוננו וכיו"ב רבות. ואילו ידע שאין ביד בריה בעולם להזיקו ולהפסידו, כי אין גורלו נתון אלא בידי הקב"ה לא היה מדבר עליו, ולא היה מחשב כל היום והלילה - 'מה עשה לי פלוני' ומה דיבר עלי אלמוני וכיו"ב.

אין איש נוגע במוכן לחברו - מדוע יגע לריק כשאי אפשר שיחסר לו מקצבתו
איתא בגמרא (ערכין טו:) אמר רבי יוחנן אמר רבי יוסי בן זימרא כל המספר לשון הרע כאילו כפר בעיקר. והיינו שהשורש המביא את האדם לדבר לשון הרע הוא חסרון האמונה. כי אין איש מדבר סרה ברעהו רק

ומנשקו מכל צדדיו והוא אינו מתפעל כלל משל מחבקו אביו באהבה רבה... ואכן, אחר זמן מה הוריד האריה את ה'מסווה' מעל פניו ונתגלה אליהם 'אביהם' ברוב פארו והדרו, האחים לא יכלו לעצור בעצמם, וישאלהו, אחינו הקטן... כיצד לא רעד גופך מפחד, כיצד נשארת לעמוד בסמוך לאריה מבלי להניד עפעף... ויספת להביט לו בפניו... ויען הילד ויאמר, חשבתי לעצמי, הנה הבית בקומה שלישיית הוא, גם הוא נעול על מנעול ובריה, א"כ, כיצד נכנס האריה דרך דלת הבית, וכי יש בידו 'מפתח' הבית, וכי יש ביד מהלך על ארבע לתחוב מפתח בחור הדלת לסובב המנעול ולפתחו, בע"כ תאמר שאין כאן אריה ולא חיה טורפת, אלא אבינו אוהבנו שהוא 'בעל הבית' ורק בידו ה'מפתח' להכנס הביתה והוא המסתתר תחת עור האריה ולא כל מזיק בא עלינו, א"כ ממה יש לי לחשוש ולפחד, ע"כ הבטתי ל'אריה' בעיניו כאומר לו להדיא 'ידעתי אבי ידעתי' כי אתה המסתתר תחת עור האריה, חפץ אני בקרבתך גם בזו העת - אזעק בפניך 'ידיד נפש אב הרחמן' רחם עלי וקבל רצוני להתקרב אליך כמאז כן עתה, ואכן האב השיב לי באהבה כפולה ומכופלת, ובעודו לבוש בעור אריה המסתיר את 'אבהותו' חבקני ונשקני...

והמשל מובן מאליו, פעמים ונראה לנו כי אריה טורף ושואג בא לקראתנו - זה בחולי קשה, וזה בהמתנה על זש"ק, זה ב'מיעות' נחת דקדושה מבניו או בנותיו, זה בקושי הפרנסה וזה בקושי בין איש לרעהו, דע נא, מי עשה זאת, הרי אין כח בעולם זולתי אבינו שבשמים - ורק בידו ה'מפתח' לעשות בעולם ובבריותיו ככל רצונו, א"כ בע"כ תאמר שתחת הקושי מסתתר לו 'אבינו אב הרחמן' תחת לבושים והסתרות, אין לך אלא להביט בעיניו (כביכול) ולומר לו הנה אבי אתה מכיר אני כך אף מתחת לעור האריה הנראה כמחשיך ומסתיר, לא אעזבך, ובזה יפתחו בפניו שערי רחמים ויצא מאפילה לאורה ומשעבוד לגאולה, ואף בטרם ישועה הנגלית לא יהא חושך בעדו בראותו את אביו מביט עליו ברחמים וחמלה.

עוד סיפר לו אותו צדיק אבדלחט"א, שזכה להיות מקורב אל הגה"צ רבי אליהו ראטה זצ"ל שהיה ידוע כמלא מכאובים וצרות בגשמיות, אבל ברוחו היה מלא שמחה ותענוג כמי שלא ידע כאב ומחסור מימיו... פ"א כשעברה עליו תקופה (במשך שנה) קשה מנשוא - ממש נורא נוראות באופן שאי אפשר לתארם עלי חרט, באחת הלילות נפרד מתלמידיו שהיו בביתו - ומכיוון שהיה 'סגי נהור' ל"ע לא הבחין שר' פנחס שכבר ברכו בברכת 'א גוטע נאכט' (לילה טוב) ועשה עצמו כפותח הדלת ויוצא, נשאר בביתו לראות איזו עזרה יצטרכו במשך הלילה, והנה שומע הוא, איך שר' אליהו פותח פיו לדבר לפני צורו וקונו כבן המתחטא אצל אביו, ואומר לו, רבש"ע קענסט טוהן מיט מיר וואס דו ווילסט איך וועל דיר נישט אפלאזען... איך וועל דיר נישט אפלאזען (רבש"ע, בידך לעשות עמי ככל רצונך, אני לא אעזבך לעולם). בגמר אותה שנה נענה ר"א ואמר, לא אמרוכ אפילו רגע אחד מכלהנשה הלזו אפילו לא בעד מליוני דולרים, ולא מחמת גדולת וחשיבות ה'ייסורים' אלא לגודל 'קרבת ה' שהרגשתי בכל רגע ורגע משנה זו - כי בכל צרה ועקתא מצא ר"א את האריה - אביו המסתתר 'ומטפל' בו כביכול...

ג. כה אמר הרה"ק מקאברין זי"ע (אמרר"מ) הנה כתיב (תהלים לג ד) 'וכל מעשהו באמונה', זהו כללו של דבר כי אחז"ל (מכות כד.) בא חבקוק והעמידן על אחת וצדיק באמונתו יחיה (חבקוק ב ד) ולכן כל מעשהו של איש יהודי הוא רק התחזקות באמונה פשוטה, דבהא נחתא ובהא סלקא כל עליותיו וירידותיו, וזה עיקר הכל.

עוד שם, אמר פעם לתלמידו מרן בעל ה'יסוד העבודה' בזה הלשון, א איד אז ער איז מקבל וויא השם יתברך פירט מיט איהם, ואינו מהרהר אחר מידותיו יתברך פאר שפארט ער אלע סיגופים מיט אלע תעניתים (בתרגום, יהודי שמקבל באהבה את הנהגת ה' עמו יהיה איך שיהיה ואינו מהרהר אחר מידותיו הרי הוא חוסך לעצמו כל מיני סיגופים ותעניות שאחרים נצרכים לעבור כדי תיקון נפשם).

ד. ביסוד זה ביאר הגה"ק ה'בן איש חי' זי"ע (דרשות, פרשת טהרות בד"ה וגלוח) שלכן נצטווה המצורע לגלח את כל שערו

איש את רעהו ידי חובתו ומשלימים זה את זה, אך דא עקא שאינם יכולים להיות באחדות כשראונו שונא את שמעון על שקיפח לו פרנסתו, ולוי נוטר איבה ליהודה כי קלקל לו את השירוק, פלוני אינו 'עובר' אפילו ב'טעות' בד' אמותיו של שכנו כי בנה 'מרפסת' על חשבוננו, ואלמוני מדבר סרה יומם ולילה על ידידו שמכבר על 'חוצפתו' כי עזה שלא כיבדו ב'עליה' הראויה לו... לזה בא חבקוק והעמידן על עמוד האמונה - כי ע"י האמונה יסתלקו אויבנו וכל בני ישראל יאהבו זה לזה ויכבדו איש

וכבר כתב הרה"ק ה'תולדות יעקב יוסף' זי"ע (ריש פרשת קרח) כי אמרו חז"ל (מכות כד.) 'בא חבקוק והעמידן על אחת, שנאמר 'וצדיק באמונתו יחיה' (חבקוק ב ד), וצריך ביאור וכי בא חבקוק לפוטין מכל המצוות האמורות בתורה, אלא ביאורו, כי לתיקון נפשם נצרכים כל בני ישראל לקיים כל מצוות התורה, והרי לא יתכן כדבר הזה, כי יש מצוות התלויות בכהנים ויש בלויים ויש בישראלים - ועדיין לא נברא יהודי שהוא 'כהן לוי וישראל' גם יחד... אלא כי בהיות בני ישראל ב'אחדות' הרי הם מוציאים

כדכתיב בפר' מצורע (יד ט) 'והיה ביום השביעי יגלח את כל שערו, את ראשו ואת זקנו ואת גבות עיניו, ואת כל שערו יגלח', ולכאורה יש להתבונן מה טעם מצווה זו, והלה כבר ישב 'בדד מחוץ למחנה' - מרוחק מכל באי עולם, ו'טמא טמא יקרא', מדוע לעת כזאת אחר שכלתה סאת צרותיו ונתכפר לו החטא, עליו לגלח את כל שער גופו, למען ידעו כל הרואים כי מצורע היה.

וביאר ה'בן איש חי', כי כל ענין טומאת הצרעת בגופו של אדם באה מטומאת נשמתו בעוון לשון הרע הנורא, כמו שאמרו חז"ל (ערכין טז.) שהנגעים באים על עוון לשון הרע. והרי נתבאר שה'גורמים' לאדם לדבר 'לשון הרע' הם מחשבותיו שנדמה לו שחברו לקח ממנו מאומה או הפסידו באיזה דבר, בעיני פרנסה, או בשאר העניינים שמדמה בנפשו שאחד לוקח מעמו מאומה, ועל ידי כך הוא בא לדבר עליו רעות. אך לו חכמו ישכילו להבין ש'אין אדם נוגע מן המוכן לחברו אפילו כמלא נימא' (יומא לח:), ואין מי שיוכל להשיג את גבולו, מיד יפסיק מלדבר על רעהו כל רע, וזאת מרמזים לו בגילוח השיער, כי שערות ראשו של אדם נראות כמי ששוכבות זו ע"ג זו, וכאילו אחת תופסת מקומה של חברתה - אך בשעה שמגלחים את השערות נתגלה שכל שיערה ושיערה יונקת חיותה מגומא נפרדת בראש האדם, ואדרבה, איתא בחז"ל (בבא בתרא טז.) 'אלמלי שתי שערות יונקות מגומא אחת, היו מחשיכות מאור עיניו של אדם'. ומזה ילמד המצורע לקח שלכל חד וחד יש שורש יניקה בנפרד הן לפרנסתו הן לשאר הצטרכויותיו, ואין אדם נוגע במוכן לחבירו אפילו בכהוא זה, וממילא מה לו כי ילון על חבירו - הרי לא הוא גרם לו לחסרון הפרנסה וכיו"ב, ויעלה בידו להיטהר לגמרי מחטא הלז של 'לשון הרע'.

כי זאת תורת האמונה הטהורה, שלכל בריה ובריה נקצב 'פרנסה ודי מחסורה' מן השמים. ולכל בריה יש 'גומא' מיוחדת שמשם הוא מקור חיותה, ומכיוון שכן, מדוע ירדוף יומם ולילה אחר פרנסתו המוכנת ומזומנת לו ממילא, והרי בריבוי השתדלותו לא יוסיף לעצמו מאומה, מדוע ייגע לריק. אין עליו אלא לעשות 'השתדלות' לצאת ידי חובתו כמו שנצטווה, ואף אחר זאת ידע נאמנה שלא ה'השתדלות' מסבבת את הפרנסה אלא מגזירת שמים היא באה לו.

פעם בא 'בעל עגלה' ובכה במר נפשו לפני הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע שהסוס שעמו היה מנהיג את עגלתו נפל ומת, ובכך איבד את מקור פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו. נענה לו החפץ חיים ואמר, אכן כדברייך, לך נאה לבכות ולמרר בבכי. כי אחר שגמרת בדעתך שסוס זה הוא המפרנס ומכלכל אותך אכן יש לך לבכות - שמשמת המפרנס על המתפרנס לבכות ולמרר בבכי, אך מדוע לא תבין ותשכיל כי לא הסוס המפרנס אותך, אלא אביך שבשמים היושב במרומים וזן ומפרנס מקרני ראמים ועד ביצי כינים, וה'סוס' אינו אלא אמצעי שעל ידו שלח לך הבורא פרנסתך, ואם כן מה לך אם הסוס חי או מת, וכן הוא בכל ענין, המדמה בנפשו כי מקצוע פלוני או כישרון פלוני הם המביאים לו את פרנסתו, אינו אלא טועה באמונה, ותועה מדרך השכל.

יש שנתנו טעם לשבח מדוע לוקה בנגע הצרעת, לרמז לאדם שילמד לקח מנגע הצרעת, מה הנגוע בצרעת ירבה לחכך את עצמו עוד ועוד, ולרגע נראה לו שמיטיב לעצמו ומרגיע את כאבו, אבל באמת אינו אלא גורע לעצמו, וככל שירבה להתחכך יזיק לעצמו יותר ויותר. כיו"ב ממש המדבר לה"ר, נדמה לו שבדיבוריו הרעים על חבירו ירוויח לעצמו, אך באמת אינו אלא כמתחכך בבשרו שאינו מועיל אלא מזיק לעצמו.

ולא עוד אלא שכל השפע והפרנסה תלויים ועומדים באמונתו של אדם – אם אך יאמין יזכה לקבל שפע רב מן השמים, דמצינו ב'הפטרה' לפרשת מצרע (מלכים ב' ז, א-ב) שבימים ההם היה רעב בארץ ישראל כשמלך ארם יצא למלחמה על ישראל, ואמר הנביא אלישע ליהורם מלך ישראל 'כה אמר ה' כעת מחר סאה סולת בשקל וסאתים שעורים בשקל', ויען השליש [הקצין שהיה מקורב למלך] ויאמר 'הנה ה' עושה ארובות בשמים, היהיה הדבר הזה... השיב לו הנביא 'הנך רואה בעיניך, ומשם לא תאכל', וכן היה, שבדרך פלא ברחו מחנה ארם משם, מיד 'ויצא העם ויבוזו את מחנה ארם, ויהי סאה סלת בשקל וסאתים שעורים בשקל כדבר ה'', ואילו השליש לא אכל משפע זה, כי המלך פקד עליו לשמור ולעמוד על יד השער 'וירמסוהו העם בשער וימת', והקשה הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל (שיחות מוסר מאמר כו תשל"ב עמ' צג) על מה נתחייב שלישי המלך מיתה, ואעפ"י ש'העובר על דברי נביא חייב מיתה בידי שמים', מ"מ זה לא עבר על דברי הנביא, אלא שלא האמין לדבריו. ומן הנראה שעל זה בלבד אין חיוב מיתה. אלא ביאורו, עפ"י מה שאמרנו שכל השפע בא בזכות האמונה, א"כ, זה ה'שליש' שלא האמין לא היה ראוי לאכול להיות ניזון מן

את רעהו, בידעם כי כל הנעשה בעולם הזה אפילו בין איש לרעהו לא נעשה אלא בהכרזה מן השמים, ואין אדם מזיק לרעהו אלא אם הוא 'אנוס על פי הדיבור', ומה לו כי ילון על רעהו אם לא לו הרשעה.

וכן כתב בפלא יועץ (ערך קנאה) וז"ל. והנה יצר לב האדם רע וחושק להיות יחיד בדורו בחכמה ומעשים בעשר וכבוד, ומתוך כך מצטער כשיש אחר כמוהו או גדול וטוב ממנו, ומקנא לו ומבקש רעתו ומספר בגנותו. וגדולה שנאה שהיא מחמת קנאה, אש אוכלה היא לאין מרפא. ומי שיש בו מדה רעה זו, כל ימיו מכאובים, ואוכל לחם העצבים ואין לו רעים אהובים, ומרבה ריבות והוא שמח לאיד ורוצה בתקלת חברו... ומי יוכל ספר גדל רעתה, מי האיש החפץ חיים יברח ממנה ויהא גיבור הכובש את יצרו על ידי העמק במחשבות טהורות, שיאמין באמונה שלמה שאין אדם נוגע במה שמוכן לחברו, ואפלו אם היה הוא יחיד בעולם לא יעדיף להרויח יותר ממה שגזור עליו. ואם יתוספו סוחרים כמותו לאלפים ולרבבות, לא יחסר ממה שקצוב לו. ויתרצה במה שהוא רצון הבורא, הצור תמים פעלו, ולכל אחד, דטבא לה, עבדי לה, עכ"ל.

ה. כבר אמרו להמשיל את המדבר לשון הרע, לכלב אשר בעליו מכהו במטה, והכלב קם בחמתו ונושך את המטה, והנה, לא די שאינו נוקם ומעניש בזה את בעליו אשר הכהו – אלא אף פוצע הוא את פיו בעקירת שיניו עד זוב דם, וזאת מפני שאין לו דעת להבין שה'מכה' אותו הוא האדם המחזיק במטה, ולא המטה שאינו אלא 'אמצעי' לבעליו להכות על ידו.

ולכלב הלז דומה המספר לשון הרע ומרכל על חברו, (וכן אמרו חז"ל (סוטה מט): שבעיקבתא דמשיחא 'פני הדור כפני הכלב') כי הוא חושב ומדמה בנפשו שחברו עשה לו עוול ועל כן מדבר עליו סרה. ומדוע אינו שם על לב שחברו אשר עולל לו כך וכך אינו כי אם 'מקל' בעלמא אשר הקב"ה הכהו במקל זה, בכדי לעוררו ולקרב את לבו אליו, והוא ב'חכמתו' במקום אשר יבוא להתעורר ולשמוע את דבר ה' אליו הריהו מדבר לה"ר ומגלגל 'מחלוקת' בעולם... בערוב ימיו של הרה"ק מקאברין זי"ע בשכבו על ערש דווי, פתח הרה"ק ואמר 'איך האב ביז אהערצו ניט געזאגט. נאר איצטער אז איך האלט שוין ביים ברעג, גאר ביים ברעג, זאג איך דאס, איך קען שווערן בנקיטת חפץ, אז דאס וואס א מענטש טוט א ריר מיטען קלענסטן פינגער, און א פינטעל מיט'ן אויג, איז דאס אלץ מיט'ן כח פון גאט ברוך הוא. א שטרוי קען מען ניט אויף הייבען אן כח פון גאט ברוך הוא' [עד הנה לא אמרתי זאת. ברם עתה שנמצא אני בקצה חיי מאד מאד, אומר אני - ויכול אני להישבע בנקיטת חפץ שכל תנועה של אדם אפילו באצבע קטנה, ואפילו מה שמניע אישון עינו. הכל הוא אך ורק מכוחו של הקב"ה יתברך שמו. כי אפילו חתיכה קטנה של קש אי אפשר להגביה לולא כוחו של ריבון העולמים] ('אמרות משה' מערכת אמונה).

עוד איתא שם, וז"ל. אמונה מגעת עד למקומות הגבוהים ביותר, כי שאר ההשגות אינם רק עד מקום שהוא משיג, לא כן אמונה שכיון שהוא מאמין גם במקום שאין השגתו משגת מגעת, לכן גם היא למעלה מכל השגותיו, וזהו מאמר הכתוב (תהלים פט ט) ואמונתך סביבותיך באמונה אני יכול לסבב אותך כביכול.

השפע הבא לעולם בזכות האמונה, ומת ב'שער' כדי שלא יהנה מן השפע מאומה.¹

יבקשו עליו רחמים - חשיבותה של כל תפילה ותפילה

בפרשתן (יג מה) 'והצרוע אשר בו הנגע... וטמא טמא יקרא'. ובגמרא (שבת סו.) נתבאר שצריך להודיע

טוב לבריות - עיקר האדם הוא להיות 'טוב' בבין אדם לחבירו

בפרשתן (יג ג) וראה הכהן את הנגע בעור הבשר, ושער בנגע הפך לבן... וראהו הכהן וטמא אותו... ולכאורה צריך ביאור, כי בכל התורה כולה מרמז ה'לבן' על טהרה שאין למעלה הימנה, כדכתיב (ישעיהו א יח) 'אם יהיו חטאיכם כשנים, בשלג ילבינו, אם יאדימו כתולע בצמר יהיו' (ואף ביוהכ"פ קושרים 'לשון של זהורית' על קרני השעיר וכן בבית המקדש, והיו הכל מצפים ומייחלים שתלכין, ואז ידעו שנמחל להם כל חטא ועוון). ומדוע כאן השיער הלבן מורה על פוממת הנגעים. וביארו בעלי המוסר, כי אכן, כאן באתה התורה ללמדנו הדרך הנכון, כי אף אם כל מעשיו של אדם 'לבן' הם, וכולו קדוש וטהור, כל תהלוכותיו קודש הם ובלתי לה' לבדו, מכל מקום אם על ידי מעשיו והנהגותיו הוא פוגע ביהודי וכגון שאינו נוצר את לשונו ומדבר סרה בחברו, הרי עם כל ה'לבן' שבו טמא טמא יקרא...²

1. ה'חרדים' (פמ"ז) ביאר בפסוקים אלו, שלא הרהר השליש כלל בגודל כוחו של הקב"ה שהוא כל יכול, והאמין באמונה שלימה שביד השי"ת לפתוח ארובות השמים בשפע רב, אלא שסבר דמכיון שבני ישראל חוטאים לפניו יתב"ש אינם ראויים שהקב"ה ישפיע להם שפע רב כזה למעלה מדרך הטבע, ועל חטא הלשון שלימד עליהם קטגוריא נענש באופן חמור כל כך.

2. עוד למדנו מכאן, כמה יש לאדם להתפלל על צרת חבירו, שאם הבינו חכמי התלמוד שמוטל על עוברי דרכים לבקש רחמים על 'אילן' שאין מצבו שפיר, ק"ו שיש להתפלל על כל איש מישראל השרוי בצרה, ובוודאי יפעל בתפילתו לקרב ישועתו.

3. רבות יש לו לאדם להיזהר בכל ענייני בין אדם לחברו, ובחטא לשון הרע בפרט. מסופר על הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע שישב פעם בסעודת 'שבע ברכות', שאלו אחד המסובים, הנה אמרו חז"ל לגבי נגעים 'יש יום שאתה רואה, ויש יום שאי אתה רואה, מכאן אמרו, חתן שנולד לו נגע, נותנין לו שבעת ימים, לו ולכסותו...' (מ"ק ט:). והאיך שייך הדבר שנולד לו לחתן נגע צרעת בימי המשחה, הרי אמרו חז"ל (ירושלמי ביכורים פ"ג ה"ג) 'חתן מוחלין לו את כל עוונותיו', אם כן עוון לשון הרע מנין לו. ענהו ה'אמרי אמת' מיניה וביה, כי מכל מקום לא גרע יום החופה מיום הכיפורים, ומה אם ביום הקדוש אמרו חז"ל (יומא פ"ה:) שאין יוה"כ מכפר על עבירות שבין אדם לחברו עד שירצה את חבירו, ק"ו ליום החופה שאינו מכפר כי אם על עבירות שבין אדם למקום, אך באם דיבר חתן לשון הרע, הקב"ה נפרע הימנו, ואינו מתכפר לו עד שירצה את חברו.

4. כיוצא בדבר, ביארו חכמי המוסר, כי הנה ה'צדיק' מכונה על שם תבנית האות 'צדיק' שבאותיות הא"ב. שהיא נכתבת כמין קו נטוי ועליו האות יו"ד, והנה האות יו"ד מרמזת ל'יהודי', ומכאן שכל הנושא וסובל מעליו עוד יהודי הוא הוא ה'צדיק'. ומקשים, אם כן מדוע אין כל חשיבות יתירה לאות א', הלא אף היא כתובה כיו"ד על קו נטוי, אלא ביאורו, כי הקו הנטוי שבאלף נסמך על גבי יו"ד הפוכה מתחתיו, ומי שדורך על יהודי, אע"ג שמצדו האחר נושא הודי על כתפיו, אין לו כל חשיבות...

'חטא הלשון' הנורא, אשר נחקק בעמקי נשמתו, והיא נשחתת על ידי אלו הדיבורים, וכלומר שבפגם הדיבור נעשה 'נגע' בפנימיות נפשו.

ובך כתב ה'אור החיים' הק' בפרשתן (יד ט) אין לך דבר שמרחיק האדם מן קונו כלשון הרע. וכבר איתא בתוספתא (פאה א כ) שלושה דברים נפרעים מהאדם

שומר פיו ולשונו - הזהירות והשמירה על מוצא פיו בפרשתן (מצורע יד לה) 'כנגע נראה לי בבית', כה אמר הגה"ק רבי חיים וויטאל זי"ע (עיי' עץ הדעת טוב, מצורע) לדייק מדוע אמר כנגע, ואינו אומר 'נגע' נראה לי בבית, אלא, כי האיש הרואה צרעת בביתו ידע שאין זה הנגע עצמו, אלא רק 'כנגע', כי הנגע עצמו הרי הוא עצם

הוסיפו עליהם ואמרו, כי עפ"י האריז"ל כותבים (באות ז) יו"ד הפוכה, לומר לך, מי נקרא צדיק, הנושא וסובל אף את היהודי ההפוך - שאינו עולה בקנה אחד אחד עמו, בדעתו או המעשיו, זהו נחשב כצדיק. י. מדאיירינן באיסור 'לשון הרע' שומה עלינו להביא את מכתבו של הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע, וז"ל. בעזה"י א' וישלח תרצ"ו ירושלים תובב"א. אהוביי אנ"ש היקרים שיחי' במדינת פולין.

...עוד זאת אדרוש מכם כאשר רבו הצרות מבית ומבחוץ ונאמנים דברי חז"ל דגלות הזה מטעם לשה"ר ושנאת חנם, ולזאת אבקש להתחזק בענין שמירת הלשון מלשה"ר ושנאת חנם, ועצתי, שתלמדו בספר חפץ חיים ושמירת הלשון עכ"פ בב' ימים בשבוע ואעידה עלי שמים וארץ כי אחרי שגמרתי הספרים הנ"ל הרגשתי בעצמי בזה פעולה לטובה, ולזאת גם השלם במידותיו יתפעל עי"ז ואחשוב שזה שאמר הרוכל לר' ינאי - לאו אנת ודכותך, עכ"ז אטרח עלי' ר' ינאי להראות כי הכל צריכים לזה. הנני ידידכם הדו"ש וטובכם. חתימת יד קדשו.

ואל יאמר מה לך כי תלין עלינו אין בכוחו של 'בשר ודם' להשמר מעוון לשון הרע, שמע נא לדברי ה'חפץ חיים' זי"ע (מכתבים ותקנות ה') וז"ל. והנה באמת אם לא היה בכח האדם להנצל מזה החטא לא היה הקב"ה כותב זה בתורתו הקדושה - ובכמה לאוין ועשין, אלא שהיצר מתגבר על האדם ואינו מניחו להתבונן בזה, בין כך ובין כך עדיין לא ניתקן החטא ומשיח לא בא, והנה אנו מבקשים גם בתפלתנו 'אבינו מלכנו גלה כבוד מלכותך עלינו מהרה' וזה ידוע כי כל זמן שאנו שקועים בזה החטא אי אפשר שיתגלה כבוד מלכותו עלינו...

יא. בפרשת תזריע נאמר שעל המצורע להלך 'ועל שפם יעטה' (יג מה), ובגמרא (מו"ק טו.) למדו שעליו לעטוף את ראשו, ובכלל זה יהיה פיו מכוסה, וביאר הגה"ק רבי שלמה קלוגער זצוק"ל (אמרי שפר תזריע) כי פיו של המדבר לשון הרע מסוכן הוא לבריאותם (הרוחנית) של סובביו, על כן עליו לכסות פיו (כדוגמת כיסוי פי הרופאים בחדר הניתוחים). ועוד ביאר, שהרי אמרו חז"ל שהשיניים והשפתיים כשני חומות הינם לשמור על מוצא פיו (ערכין טז.), ולאיש שב' חומות לא הועילו, יש לעשות עוד חומה, 'כולי האי ואולי' אולי ה'חומה השלישית' תועיל למנעו מלשלח אמרי פיו ללא כל שמירה.

יב. דורשי רשומות אמרו, שבסוף פרשת שמיני ישנם מ"ז פסוקים שנאמר בהם איסור אכילת שרצים, ואילו בפרשיות תזריע מצורע דעסקי בדיני נגעים וצרעת הבאים על האדם בעון לשון הרע יש קנ"ז פסוקים, שהוא יותר מפי שלשה ממנין הפסוקים שנאמר בהם איסור וטומאת שרצים, והיינו טעמא, כי יותר חייב האדם להיזהר בדיבורים שהוא מוציא מפיו ממה שנוהר להכניס לתוך פיו.

וכמעשה המובא בספר 'נפלאות היהודי' (עמ' עה) שפעם אחת אמר היהודי הקדוש זי"ע להרה"ק הרבי ר' בונם ז"ל שיסע לדרך, ולא אמר לו על מה, ולקח עמו איזה חסידים ונסע לדרכו, ויבוא לכפר אחד והיו רוצים לאכול שמה אצל בעל הכפר, אמר להם בעל הבית שאין לו מאכלי חלב רק בשר, והרבי ר' בונם היה בחדר בפני עצמו והחסידים היו הולכים וחוזרים בבית הכפרי כדרכם, והיו חוקרים ודורשים מי הוא השוחט, ואם הייתה הבהמה כשרה בלי סירכא, ואם המליחה והדחה הייתה כהוגן. ויהי כדברם אל בעל הבית כדברים האלה נשמע להם קול מאיש אחד שהיה יושב מאחורי התנור ובגדיו קרועים כדרך האורחים העוברים ושבים מעיר לעיר, בשמעו שהחסידים חוקרים ודורשים בעניני הבשר ענה האורח, חסידים חסידים, מה שאתם נותנים לתוך הפה אתם חוקרים ודורשים מי השוחט והבשר איך הוכשר, אבל מה שאתם מוציאים מהפה היינו הדיבורים היוצאים מהפה אין אתם צריכים לשום שאלה וכשמוע הרב הקדוש הרבי ר' בונם בהחדר שלו הנ"ל חשב בדעתו שעל דבר זה שלח אותו היהודי הקדוש ז"ל ללמוד דבר מוסר זה מהאורח, ותיכף חזר לביתו. והאורח הנ"ל היה אליהו זכור לטוב.

כי ימכור) על הפסוק (ויקרא כה כט) 'ואיש כי ימכור בית מושב עיר חומה... ימים תהיה גאולתו' דקאי על ענין הלשון המסובבת ב'חומה' והם השפתיים והשיניים, אם פרצו חומות מגדלי - בדיבורים שאינם כראוי - (ו"ל החתם סופר) עיקר תיקוניה תלוי בימי הספירה - שבין פסח לעצרת, וכיום העצרת הוא ה'יובל' שבו יתקנו כל בני תורה (עפ"י המבואר בערכין טו: שעיקר התיקון בא ע"י עסק התורה) ויקנו בו שלימות, 'והייתה גאולתו עד תום שנת ממכרו' - עד שיקבל תמימות... שכל שנה ושנה מקבל תמימתו בימים האלה".

נצור לשונך - המדבר לשון הרע מאבד את כל זכויותיו

ידוע ומפורסם מה שכתבו הקדמונים (הוא ב'חובת הלכות' שער הכניעה פ"ז), שהמדבר לשון הרע על רעהו מפסיד כל זכויותיו הנוקפים מעתה לזכות מי שדיבר עליו, אף הוא 'נשכר' בחבילי העוונות של רעהו הנוקפים מעתה לחובתו ל"ע. וכך אמר המגיד לבית יוסף (פר' ויקהל) 'וגם בענין הקמים אשר קמו נגדך אין להרהר כי הם לא יזיקוך אלא יועילו כי מי שאומר לשון הרע על חברו מנכין לו מזכויותיו ונותנין וכו' הוא אמת ויציב", ואלו הוי ידעי בני נשא דא הוו חדאין כד שמעין דאמרי ביש מנהון

בעולם הזה ואין לו חלק לעולם הבא. עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים 'ולשון הרע כנגד כולם'.

כתב ה'חפץ חיים' זי"ע (חובת השמירה פ"ו) וז"ל. כלל הדברים צריך האדם לידע שהיציצה"ר אורב לו תמיד להחטיאו, וכמו שאמרו חז"ל שהיציצה"ר מתגבר עליו ומתחדש עליו בכל יום, ממה שנאמר 'צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו, והוא רובץ על פתח פיו של האדם להחטיאו, כמו שאמר הכתוב 'לפתח חטאת רובץ' כי שם אם יסיח האדם דעתו קצת מהשמירה תיבף יבזו אותו ביזה רבה או ביזה זוטא ועל כל פנים לא יצא ממנו בשלום ועל כן מתחזק היצר להיות רבוץ שם יותר משאר אברים כי שם בלשונו עלול מאוד לחטוא... ועל כן צריך האדם להתחזק שלא להסיח דעתו מן השמירה, וזהו שכתוב 'שמור פתחי פיך' ויהיה נכון לבו בטוה שבודאי הקב"ה יעזור לו שלא יפול ביד היצר, וכמאמרם הבא לטהר מסייעין אותו, ופירושו, מי שמתחיל לטהר עצמו מסייעין אותו מלמעלה הרבה, שיוכל לגמור טהרתו בשלימות.

והזמן גרמא - בימי הספירה - לתקן ענין הלשון, וכן כתב הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (על התורה ד"ה ואיש

יג. כגודל חומרת איסור הדיבור שאינו טוב, כן יש ליזהר במשנה זהירות להרבות בעשה טוב, לומר ולדבר דיבורי חיזוק ועידוד בין איש לרעהו, כדאיתא בזה"ק פר' תזריע (מ"ו:) שה'מצורע' מביא ביום טהרתו שתי ציפרים, כי כמה דעונשא דהאי בר נש בגין מלה בישא, כך ענשיה בגין מלה טבא דקאתי לידיה ויכיל למללא ולא מליל, נמצינו למדים, שכחומר האיסור של דיבורי לשון הרע, כך ממש הוא הנמנע מלעודד את חברו בדיבורים טובים המשיבים את הנפש, ולכן מביא שתי ציפרים, אחד כנגד הלשון הרע שדיבר על חברו, והשני על כך שלא דיבר דיבורים טובים לחזק ולתמוך בזולתו.

יד. כתב הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע... ומכאן נראה - 'להודיע איך שמאבדין ח"ו כל הזכותים על ידי לשון הרע, ולכן מתחילה תמה משה רבינו למה נשתנו בני ישראל מכולם להיות בגלות, ואח"כ כשגילה כי דלטורין ביניהם אמר מה זכות יש לך להוציאם'.

הגה"ק מהרי"ץ דושינסקיא זי"ע (חידושי מהרי"ץ, ברכות ז.) מבאר בדברי חז"ל (ברכות שם) שאמרו ד' חילוקים מפני מה יש צדיק וטוב לו ולאידך צדיק ורע לו, יש רשע וטוב לו, רשע ורע לו. ומסקנת הגמרא, צדיק וטוב לו - צדיק גמור, צדיק ורע לו - צדיק שאינו גמור. רשע וטוב לו - רשע שאינו גמור, רשע ורע לו - רשע גמור. וקשה, היאך יתכן 'צדיק גמור' והרי אין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא (קהלת ז ט). ועוד, וכי יש 'רשע גמור' שלא יהיה לו אפילו איזה מעשה טוב במשך כל ימי חייו.

אלא, הנה בצדיקים אמרו חז"ל (עיי' ערכין טז:) שהקב"ה משלם על עוונותיהם המועטים (שהרי אין צדיק בארץ וכו') בזה העולם, בכדי שלעתיד לבוא בעלותם לגן עדן תהא מנוחתם שלימה. לאידך, הרשע שיש לו מיעוט מצוות (שהרי אפילו ריקנין שבך מלאין מצוות כרימון. חגיגה כז.) משלמים לו שכר בזה העולם, ואז למעלה יהיה 'כולו חייב'. עוד יש להקדים את דברי 'חובות הלבבות' (שער הכניעה פ"ז) כי המדבר 'לשון הרע' על חברו מקבל על עצמו עוונותיו של חברו, ולאידך הוא מעביר את כל זכויותיו ומצוותיו לחברו.

באלו כלל ולא עלתה על דעתי לעבור עבירות חמורות כאלו, או יענוהו, אמנם כדכריך, אבל בשעה שדיברת 'לשון הרע' על חברך עברו ובאו כל עוונותיו וחטאיו אלו אליך ואתה הוא זה שהתחייבת עליהם¹⁰.

עתה יבוא אדם ויאמר, אם כן היאך אמחול למי שדיבר כנגדי רע, הרי על ידי דבריו זכיתי להינקות ולהיטהר מכל חטא ועוון, ואף זכיתי במצוות רבות כל כך, והיאך אפשר לחייבני למחול לכל מי שעולל לי רע – כדכתב הרמ"א (או"ח תר"ז ב) 'ולא יהא אכזרי מלמחול', וכי מחויב אני להפסיד עבור זה כל כך הרבה מצוות, ולא עוד אלא לשוב ולהתחייב על כל עוונותי ש'בשעה טובה ומוצלחת' נפטרתי מהם.

אמנם כבר כתב הגה"ק ה'בן איש חי' זי"ע (בן איש חיל דרוש ג' לשבת תשובה) לבאר שאכן ב'יושר' נאמר לו שימחל ויסלח לו, כי בין ובין כך יצא נשכר מב' הצדדים (הן מהמצוות הן מהעונות), כי לגבי העוונות הלא אמרו

כאילו יהבי לון מתנת כסף או זהב' (ואילו היו יודעים בני האדם 'סוד' זה היו שמחים כמו שקבלו מתנות זהב וכסף).

והנה, כשיעמידו את האדם לדין אחר עלותו השמימה - במלאות ימיו ושנותיו, פעמים שיתמה על מה שתולים בו כמה וכמה זכויות ומצוות רבות שלא הוא עשאה, אז יענה ויאמר וכי עולם האמת הוא כאן – הרי לא אני עשיתי את כל אלו המצוות, יענוהו מן השמים אכן לא אתה עשיתם לא מיניה ולא מקצתיה, אמנם זכויות אלו של חברך הם, ומפני שדיבר עליך לשון הרע ודברים רעים על כן נוקפים כל אלו על שמך.

ופעמים להיפך, שיראה ה'נידון' שחסרים לו הרבה ממצוותיו אשר עשה, ויזעק בקול גדול – מצוותי היכן הם, על זה יענוהו בעת שדיברת על פלוני עברו כולם אליו, ולא זו בלבד אלא פעמים שיראה היאך שתולים בו חבילי עבירות חמורות שלא עשה לא מהם ולא מקצתם, והרי הוא מצוות ואומר הלא לא חטאתי

מענה יבוארו דברי הגמרא על נכון. כי 'צדיק שאינו גמור' וכן 'רשע שאינו גמור' היינו בצדיקים ורשעים דעלמא, כי לכל צדיק יש מעט דמעט פגם עוון, ולכל רשע יש זכויות מועטות. אמנם 'רשע גמור' היינו זה שדיבר לשון הרע. וכל מצוותיו עברו לזכות מי שדיבר עליו. נמצא שאין בידו כל זכות. ונשארו ב'חשובנו' ב' מיני עבירות, א. עבירותיו מכבר הימים שעליהם מקבל עונשו בעולם הבא, ב. עוונות המועטות שבאו על ראשו מהצדיק, והם ממין העוונות שמענישים עליהם בעולם הזה לכן הוא 'רשע ורע לו'. כיו"ב, צדיק גמור הוא הצדיק שהרשע דיבר עליו לשון הרע, ונמצא שאין בידו עבירות כלל וכלל – שהרי עוונותיו עברו אל זה המספר לשון הרע, ולא עוד אלא שב'חשובנו' יש ב' סוגי מצוות, א. מצוות שהוא בעצמו קיימם ועליהם יקבל שכר בעולם הבא, ב. אותם מצוות מועטות שהרשע קיימם ועתה עברו ונזקפו לזכותו, והרי על 'מצוות' אלו מקבלים שכר בעולם הזה, ושפיר הויה 'צדיק וטוב לו בעולם הזה ובעולם הבא.

טו. ביסוד זה ביאר הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע (שמה"ל ח"ב פ"ז בהערה ד"ה ובוה נחא ל'), כי ידועה הסגולה לומר בסיום תפילת שמונה עשרה פסוק המתחיל ומסתיים כאותיות שמו שלא ישכח את שמו ליום הדין (עי' ביאליה רבה' סוף סימן קכב), ומדוע ישכח את שמו, אלא בראתו כי מענישין אותו על עוונותיו של איש אשר בשם 'ראובן' ייקרא, ולאחמ"כ על עוונות שמעון, לאחריו על עבירות של לוי – אז כבר מתבלבל לגמרי וכבר אינו יודע אם שמו ראובן שמעון או לוי וכיו"ב. ולכן נדרש לעשות סגולה מיוחדת שלא ישכח את שמו...

עוד פרפרת בהאי ענינא, כתב ה'כתנות אור' (לבעל 'הפנים מאירים', פר' חיי שרה) בשם ספר רבינו ישעיה, וז"ל. צריך אני למודעי מה שמצאתי בספר רבינו ישעיה בפסוק 'ישיחו בי יושבי שער' (תהלים סט יג), וכתוב שם דאיתא בספר חסידים פעם אחת מת צדיק והראו לו מצות שלא עשה מעולם, ואמרו לו אף על פי שלא עשית מצות אלו, אותן בני אדם שדברו עליך לשון הרע עשו מצות אלו ונטלו מהם ונתנו לך. וכתב שם, שזה היה מתאונן דוד 'ישיחו בי יושבי שער' – היינו אדם ריקם מן המצות, כי אילו היו מלאים מצות היה לי הרבה מצות ליטול מהם ודפח"ח. ובספר וידבר משה סוף פרשת מצורע מפרש בזה בשם צדיק 'רבי אהרן מירושלים' את בקשת דהמע"ה (תהלים לט ט) 'חרפת נבל אל תשימני' - כי נבל שאין בו לחלוחית מצוה מה תועלת אם ידבר עליו. חרפת נבל שאיני יכול ליקח ממנו זכויות איני רוצה להיות. כי כאשר מדבר ת"ח לכל הפחות יעבור אלי 'מצוות ותורה' הרבה, אבל אם ידברו עלי סתם פוחזים מה ארויח מכך.

לו רבן שמעון בן גמליאל, היום רכוש עבורי דבר רע, ושוב חזר טבי מן השוק והביא לו 'לשון', שאל אותו רבן שמעון שיבאר לו אמאי הביא לו בשתי הימים לשונות. ענהו טבי העבד 'מיניה טבתא ומיניה בישתא, כד הוה טב לית טב מיניה, וכד ביש לית דביש מינה' - היינו שהן הטוב והן הרע מן הלשון הם באים, כי בשעה שהלשון טובה ומדברת דיבורים טובים אין יותר טוב ממנה ומהתועלת הבא על ידה, ובשעה שהלשון משמשת לרע, אין רע יותר ממנה, כי 'מוות וחיים ביד לשון' (משלי יח כא) ¹⁹.

(יומא כג.) 'כל המעביר על מידותיו מעבירין לו על כל פשעיו' וזוהו שיעביר על מידותיו וימחול לחבירו ממילא כל עוונותיו בטלים ומבוטלים כעפרא דארעא. ולאידך (י"ל), בענין המצוות הלא בכך שהוא משיב לחבירו את מצוותיו ומעשיו הטובים הרי יש בזה כדי קיום מצוות 'השבת אבידה' למהדרין מן המהדרין באבידה רוחנית, והרי זה וודאי ששכר מצוות השבת אבידה היא כפי גודל האבידה אשר משיב - ועל אבידה רבתי כזאת אף שכרה יגדל פי כמה וכמה 'לכל הפחות' כשכר כל אלו המצוות, ונמצא שלא יפסיד מאומה במחילתו.

במדרש רבה (ר"פ מצורע, פרשה טו ב) הובא מעשה ב'רוכל' אחד, שהיה מחזר בעיירות ומכריו 'מאן בעי למזבן סמא דחיי' - מי האיש הרוצה לרכוש סם החיים... באותה שעה ישב רבי ינאי בטרקלינו ושמע את קול הרוכל. שלח רבי ינאי לבקש מעמו שימכור לו מסם יקר הערך זה, ענהו הרוכל 'לאו אנת צריך ליה ולא דכוותך' - אין סם זה מיועד לא לך ולא לשכמותך, אך מ"מ דחק בו רבי ינאי, הוציא אותו רוכל ספר תהלים וקרא לפניו 'מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב, נצור לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה', אמר ר' ינאי אף שלמה מכריו ואומר (משלי כא כג) 'שומר פיו ולשונו שומר מצדות נפשו' - 'שומר מצרעת נפשו'. א"ר ינאי כל ימי הייתי קורא המקרא הזה ולא הייתי יודע היכן הוא פשיט,

באותו ענין כתב הגה"ק מקאז'יגלוב ז"ע (ארץ צבי, מצורע תרפ"ז) בביאורא דקרא (יד ב) 'וזאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו', כי ביום בו המצורע מטהר נפשו ושב בתשובה שלימה על עוון לשון הרע (אשר הביא לו את צרעתו), הרי חוזרים אליו כל זכויותיו שאבדו לו בעת דברו לשון הרע, וזהו 'וזאת תהיה תורת המצורע' כי מצוות לימוד וקיום התורה אשר פעל כל ימי חייו ישובו אליו עתה ביום טהרתו.

שומר מצרות נפשו - מעלת שמירת הלשון ושכרה

איתא במדרש (ויק"ר לג א) שרבי שמעון בן גמליאל אמר לו לטבי עבדו צא השוקה וקנה לי מאכל טוב, חזר טבי מן השוק ובידיו 'לשון של בהמה'. למחרת אמר

טז. איתא במדרש (קה"ר ה י) מעשה באחד שהלך בצדי הדרכים והבחין בשתי ציפורים שהיו מריבות זו עם זו ותוך כדי קטטה מתה אחת מהן, פרחו הציפור החיה וחזרה עם עשב בפיה, הניחה את העשב על פיה של הציפור המתה והנה היא קמה לתחיה. נתאווה ההילך לנסות את כוחו של העשב על מתים אחרים, על כן לקחו עמו בהמשך דרכו, על אם הדרך עבר האיש ליד ארי מת, ויקרב אל הארי, הניח עליו את העשב, ואז קרהו אסון ל"ע כי אכן האריה קם תיכף לתחיה, אך מיהר וטרף לאותו איש שעמד עליו. ולעשב זה נדמית הלשון - מחד גיסא אפשר להחיות בו מתים על ידי דיבורים טובים איש לרעהו, אך לאידך, המשתמש בלשונו לרע הרי הוא עצמו נטרף ל"ע...

שמעו נא רבותי מה שראו עיני ולא זר בהיותי באת"ק מירון על ציון התנא האלוקי רשב"י, והנה הראני יהודי חשוב מבני עיה"ק ירושלים על יהודי בא בימים (כבן שבעים) היושב שם ושותה לשכרה, ואין בין שתיה לשתיה אפילו כמלוא נימא... ברם הכרת פניו מעידה עליו כי ממקור חשוב מוצאו. הלה מספר בעצמו את קורות ימיו, וכך הווה, בשנות בחורותו למד בשיבת פוניבז' בעי"ת בני ברק, ובהגיעו לפרק 'האיש מקדש' נתעכבו הדברים עידן ועידנים, עד שלבסוף בא בקשרי שידוכין בשעטומ"צ בגיל מבוגר ביותר. והנה כב' שבועות לפני זמן החתונה, דיבר איש אחד מבני משפחת הכלה עמה, ובקור רוח שאל אותה בביטול, נו, וכי על בחור זה חיכתם זמן רב כל כך... בכמה מילים ספורות הללו זרע הלה 'ארס' בלב הכלה, עד שהחליטה לבטל את השידוך... לגודל צערן של החתן נשבר לבו בקרבו לשברי שברים, ארז את מטלטליו, נסע למירון, ומני אז הרי הוא שותה לשכרה זה כחמישים שנה במספר... הביטו וראו כוחו של דיבור רע אחד...

באר הפרשה - העריע - מצרע

עד שבא רוכל זה והודיעני, לפיכך משה מזהיר את ישראל 'זאת תהיה תורת המצורע' (נוטריקון) המוציא שם רע". ולבאורה קצת צריך ביאור, אמאי השמיעונו חכמי המדרש שהמעשה היה ב'רוכל', וכי מאי נפקא מינא לנו מה הייתה מלאכתו. אלא מבאר ה'חפץ חיים' זי"ע (ח"ח החדש עה"ת), שכמו שכל הבא לקנות מ'רוכל' אי אפשר לו לדחות התשלום בהקפה, שהרי דרכו של רוכל לחזר בעיירות ואינו נשאר ללון באותה העיר, 'ואם לא ישלם עכשיו אימתי', וממילא חייבים לשלם לו שכר פעלו על אתר, כך הוא גם שכרו של הכולם פיו מלדבר דברי לשון הרע ורכילות, שיקבל שכר רב טוב על אתר, עוד

יז. ה' קושיות הקשה המגיד מדובנא (כוכב מיעקב - הפטרות - תוריע) על דברי הגמרא המובאים למעלה, א. הרי זה הרוכל בא למכור סמי רפואה ומדוע שינה את טעמו להטיף דברי מוסר לקונו. ב. מהו שאמר לרבי ינאי שאין סם זה לא עבורו ולא לדכוותיהו, וכי ה'צדיק' אינו נצרך לשמור מוצאות פיו מכל משמר. ג. מה הביאור בדברי רבי ינאי שאמר כל ימי הייתי קורא כתוב זה ולא ידעתי עד היכן הוא פשוט, וכי לא הבין אותו תנא קדוש מהו 'פשוטו של מקרא'. ד. איזה חידוש מצא רבי ינאי בדברי הרוכל שכל כך התפעל מדבריו, הלא לא הוסיף ולא גרע הרוכל בהכתוב מאומה רק הראה לו הכתוב כאשר הוא בספר תהלים בלי הוספת באור או פירוש. וא"כ מה נתחדש לו כעת כי עמד עתה על פשוטו של מקרא מה שלא ידע מתחילה. ה. מה ראו על ככה לדרוש נוטריקון במלת המצורע זאת תהיה תורת המצורע מוציא שם רע להסב את המלה להוראה חדשה לא כפשוטו.

וביאר כדרכו בדרך משל וז"ל. כמו שהוא אצל חולה המוטל על ערש דוי במחלת החזה או הריאה מחלת רזון ועומה. אשר יבוא הדאקטער (הרופא) ויבקר אותו בחליו ויצוה עליו לבל יכעוס ובל יקפיד ולבל יהיה להוט כעת אחרי הממון או אחרי כבוד, ולבל ירע לבבו אם יוגד לו כי לא פדה ולא הרויח בחנותו ושכנו הקרוב אליו פדה הרבה והרויח, ולא יקנא ולא ישים אל לבו, ויתרחק גם מכל יתר התאוות. והיה אם יעמוד כסיל בין השומעים את האזהרות אשר הזהיר הדאקטער את החולה יתפלא פלאות הרבה מה זה היה לו להדאקטער אשר דרכו רק לרפאות את הגוף ולתכלית זה נקרא גם הפעם אל החולה הזה, ומה היה לו כי אחז לו דרך אחרת לרפאות את החולה במחלת הנפש לנטוע בו מדות ישרות להזהר מכעס וקנאה ומריבה ותאוות הממון והכבוד ושאר התאוות. הלא הדברים האלה נאותים רק לשומר תורה ומצוה ולא לדאקטער. שנית אם נאמר כי באמת לקח לו הדאקטער דרך אחרת להיות מוכיח ולהחזיר בני אדם למוטב, א"כ מדוע לא יהלך לבתי כנסיות ובתי מדרשות להגיד שם את תוכחתו ככל יתר המטיפים בעם. ומדוע בחר לו להשמיע מוסרו באזני חולה המוטל על ערש דוי, הלא נהפוך הוא כי 'חולה פטור מכל המצוות האמורות בתורה'. כאלה וכאלה יתפלא הכסיל ההוא אשר שמע אזהרות הדאקטער אל החולה. אבל מי לא יבין את זאת כי הדאקטער לא בצדקתו ולא בישרת לבבו ויראתו את ה' צוה את החולה להזהר מן המדות הרעות ההן ולהתרחק מהן תכלית הריחוק, ואין כוונתו בזה לרפאותו רפואת הנפש להביא אותו לחיי העולם הבא. רק הדאקטער פשוטו כמשמעו חפץ לרפאות אותו מחליי הגופניות. ולהבריא אותו בעולם הזה, ע"כ צוה עליו על כל אלה - כי המדות הללו הן המה בעוכרי האדם לקצר ימיו בעולם הזה ולמלא ימיו מכאובים וחליים רעים, כי המדות הרעות כעס וקנאה ותאוה ודומיהן מעכרים את הדמים ומעפשים אותם ומביאים על האדם חליים רעים ויצעידוהו למלך בלהות בלא עתו, וכאשר שנינו מפורש הקנאה והתאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם (אבות פ"ד) פשוטו כמשמעו, כי הדברים הרעים האלה מקצרים את הימים וימות בלא עתו, על כן צוה הדאקטער את החולה הזה כי ישמר על נפשו מהמדות הרעות האלה כי בנפשו הוא ואחריתו להכרית.

(והנמשל -), הוא הדבר אצל הרוכל המובא במדרש אשר אנו עסוקים בבאורו. כי היה רוכל ככל הרוכלים לחזר בעירות לתת סמים ורפואות לבני אדם. וכשעבר בשערים והכריז בקול מאן בעי למזבן סמא דחיי לא התכוון לחיי העולם הבא לקרב את לבן של בני אדם לאביהן שבשמים. רק פשוטו כמשמעו סמא דחיי לחיות חיים ארוכים חיי שלום ובריאות. וסם החיים הוא מה שישמור אדם לשונו מרע ומרמה. ויסור מרע ויעשה טוב, יבקש שלום ויתרחק מהדברים המביאים למריבה וקטטה. לכעס ושבירת הלב. כי הדברים האלה ראשי יסודי הבריאות המה. והנזהר בהם יחיה חיים טובים ושלום לא ידע דוי ומכאובים, ויארץ ימים על הארץ. אבל להפך הבלתי נזהר בהם, יעכר ויקלקל את דמיו, ויסבב לעצמו מכאובים ומחלות שונות ויהיה נספה בלא עתו.

ע"כ ראויים הדברים למי שאמרם אל ה'רוכל' המחזיר בעיירות לתת רפואות ותעלות לבריות הגוף. וכשבא אליו ר'

יולזל בדיבורי פיו לחשוב שאין בהם ממש, כי ככל היוצא מפיו - של אדם, יעשה רושם אם לרע אם לטוב - בורא סניגורים או קטיגורים ח"ו. על כן ישמור מאד פתחי פיו..."

עיקר הכל, שיעריך ויחשיב כל התאפקות מהוצאת דיבור שאינו הגון. כדברי הגר"א זי"ע באגרתו

בוה העולם (וכן כתב בשער הזכירה פ"ו, לענין העונש שהוא עניות כמו שכתב בספר הקנה).

ובך ביאר הגה"ק האלוקי רבי חיים וויטאל זי"ע (ליקוטי תורה פר' עקב) בשם החכם מהר"ש שורק זללה"ה את הפסוק (במדבר ל ג) 'לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה'. שיהיה האדם שלא יעשה את דבריו חולין - שלא

ינאי ובקש גם הוא מאת הרוכל לתת לו סמא דחיי, ענה ואמר לו, לית את צריך לא אנת ולא דכוותך. ר"ל כי ידע הרוכל את ר' ינאי וחין ערכו כי הוא צדיק תמים והוא כבר נזהר מעצמו בכל הדברים האלה - מצד צדקתו וישרת לבבו ללכת בדרכי ה' ולעשות רק הטוב והישר, וכל קנאה תאוה וכבוד כעס וחמה וכל רעה כלה גרש גרש מלבו מצד מעלות נפשו לזכות לחיי העולם הבא. ולא מצד טובת הבריאות וחיי עולם הזה. ע"כ היטיב אשר דבר לית את צריך לא אנת ולא דכוותך, כי אנשים כערכך כבר נזהרים בזה ממילא מצד תשוקתם ושמירתם את נפשם וצדקת לבם. אבל ר' ינאי לא הבין בראשונה את תשובתו, והפציר בו למכור לו את סמא דחיי, לקח ספר תהלים והראה לו הפסוק הזה 'מי האיש החפץ חיים', וכוונת הרוכל היה בזה להראות לו כי כבר כתובים הדברים על ספר תהלים' והוא מקרא מלא כי 'האיש החפץ חיים' - שלא ימות בלא עתו, 'ואוהב ימים לראות טוב' - שלא יחלה ולא יסבול מכאובים כל עוד נשמה באפו, יהיה נזהר באלה הדברים 'נצור לשונך מרע גו' בקש שלום' - כי הדברים האלה הם יסודות אל הבריאות ואל אריכות ימים. ור' ינאי כשקרא תמיד את המקרא הזה לא הבין בו כפשוטו דקאי על חיים הארציים בעולם הזה, רק חשב בכוונת הכתוב כי מדבר על אודות חיי עולם הבא, ומי האיש החפץ חיים הנצחיים עליו נאמר נצור לשונך מרע וגו', ולא עלה על לבו כי יתפרש הכתוב בפשוטו חיים סתם שאנחנו חיים פה על האדמה. ע"כ התפלא ואמר כל ימי הייתי קורא המקרא הזה ולא הייתי יודע היכן הוא פשוט, אלא ביארו על חיי עולם הבא ולימים הנצחיים, עד שבא רוכל זה והודיעני פשוטו של מקרא כי ענינו לדבר רק על חיים הפשוטים פה עלי ארץ, והוא עצה טובה להאריך ימי אנוש ולראות טוב ושלום כל ימי חיינו.

וע"ז אמר ר' ינאי, אף שלמה מכריז ואומר 'שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו' - שומר מצרעת נפשו, כי ידוע שהנגעים באים על לשון הרע ע"כ אמר כי מכון מזה כי השומר פיו ולשונו איננו מקלקל את דמו וממילא עפ"י טבע הוא נשמר מצרעת הבאה מעיפוש הדמים ובמלת מצרות נכלל גם צרעת, והסב דבריו אל צרעת להודיע כי לפי דברי הרוכל גם מה שבאה צרעת בעון לשון הרע הוא ג"כ עפ"י הטבע מעיפוש וקלקול הדם וא"כ הוא נכלל במה שאמר שלמה שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו ונכלל בזה שומר מצרעת נפשו והוא שמסיים המדרש 'לפיכך משה מזהיר את ישראל זאת תהיה תורת המצורע - המוציא שם רע' לא שהוציא מלת המצורע מפשוטה. רק כוונתם גם כן להגיד כי מה שהוא מצורע הוא עפ"י טבע. והצרעת מחוייבת לבוא על פי טבע על ידי הוצאת שם רע, שהמוציא שם רע על חברו לא ימלט רק שיהיה בחמה וקצף על חברו וחפצו לנקום בו. נקם וקלקל בזה את דמו והוליד לעצמו את הצרעת, וזהו שהכניסו הדברים בפי הכתוב וזאת תהיה תורת המצורע. ר"ל זאת תהיה בהחלט תורת המוציא שם רע שיהיה מצורע. כי התוצאה תהיה מזה הצרעת שמחוייבת לבוא ולהיות אצל המוציא שם רע עפ"י הטבע. והוכיחו זה ממה שנכתב וזאת תהיה כו' כי היה מספיק לכאורה אם היה אומר זאת תורת המצורע כמ"ש זאת תורת העולה (ויקרא ו' ב) זאת תורת המנחה. זאת תורת החטאת (שם ז) זאת תורת האשם זאת תורת זבח השלמים. ומזה שהוסיף הכתוב מלת תהיה הוכיחו כי הכוונה בזה להודיע, כי 'זאת תהיה בהחלט' להמוציא שם רע שיהיה מצורע, והצרעת מחוייבת להיות אצלו וע"כ נאמר תהיה בהחלט בלי ספק שכן תהיה.

יח. נפלאות כתב הגה"ק החיד"א זי"ע ('חומת אנך' שה"ש א ב, 'שקני מנשיקות פיהו'. הובאו דבריו בן יהודיע מנחות פז.) שטבע היין אפילו כשהוא סתום וחתום במרתף היין, מכל מקום בעת דריכת היין אפילו אם היין במרחק רב ממנו, מתנועע היין שבחביות מאליו, וזהו אומרו ישקני מנשיקות פיהו - ושמא תאמר היאך דיבוריו משפיעים הן לטב הן למוטב, יקח ראיה ממי טובים דודיך מייין, כמו שמתנועע היין בגת בהשפעת דריכת הענבים ממרחק, כך דיבור האדם גורם ומשפיע למרחק רב.

ובתב ה'חתם סופר' זי"ע (פר' פנחס ד"ה לכן אמור) דאיתא במסכת גיטין (i) 'מי שיש לו קנאה על חברו ושותק שוכן עדי עד עושה לו דין' (להצילו מרעת חברו). וביאור הדבר - כי העולם מתקיים רק עבור מי שבולם פיו בשעת מריבה, נמצא שכביכול על ידי שותק זה נעשה הקב"ה 'שוכן עדי עד' לכן הוא עושה לו דין.

ובאמת, אין כל מלאך ובריה יכולים לשער את גודל התענוג והנחת רוח ששותק זה גורם בשמים ממעל לאביו אוהבו שבשמים, ומה רב שכרו עבור זה. וכך כתב הרה"ק ה'ישמח משה' זי"ע (ישיר משה על שה"ש) על הפסוק (שם א ב) 'ישקני מנשיקות פיהו', כי נשיקה רומז על תענוג ואהבה - וממה הקב"ה מתענג מנשיקות

בשם המדרש זי"ל. וכל רגע ורגע שאדם חוסם פיו זוכה לאור הגנוז שאין מלאך ובריה יכולים לשערי.

ומידה טובה מרובה, כי אם מצינו שכל כך חמור השולח לשונו ופוגע ביהודי, עאכ"כ מה רבה טובתו של החוסם פיו, ובכל רגע ורגע שהאדם בולם את פיו שלא לענות לרעהו ולא לדבר עליו סרה, או סובל עלבון שחברו מטיח בו, והוא נוח לרצות ואינו מבייש ומכלים פני חברו זוכה לברכות עדי עד.

וכך כתב הגר"א זי"ע באגרתו הידועה, זי"ל. וכל רגע ורגע שאדם חוסם פיו זוכה לאור הגנוז שאין מלאך ובריה יכולים לשער.

יט. כה מסופר על ה'חפץ חיים' זי"ע, פעם התאונן לפניו אחד מתלמידיו שדרש לפני קהל גדול משך שעתים ולא השפיע אף על אחד מקהל שומעיו וא"כ מה תועלת בדרשתו. ענהו הח"ח במתק שפתיו, הנה ידוע מאמר הגר"א זי"ל, שבעד כל רגע ורגע שאדם חוסם פיו זוכה לאור הגנוז שאין לבן תמותה שום מושג בנועם זיו אור זה, וזהו רק בעד רגע אחד, הגע בעצמך כמה שכר תקבל אם עלה בידך לחסום פיהם של קהל ועדה משך שעתים לבלי לדבר דברים אסורים לה"ר ורכילות הלא אין לשער ערך השכר, מחלקך יהי חלקי (ח"ח עה"ת, יתרו בהגהות).
כ. מכל שכן לזה המרבה לדבר דברים טובים על לב חברו, אשר אין ערוך לפעולותיו. כמו שאמר הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע על לשון התפילה 'מחיה מתים במאמרו' שכוח יש ביד האדם להחיות מתים על ידי אמרו ודיבורו, והכוונה היא שלפעמים ישנו אדם שהרי הוא מת ברוחו, ומרירות הרבה יש בו, עד שבא חברו ואומר לו דיבור טוב ועל ידי זה הרי הוא נוסך בו רוח חיים.

הגאון ה'בית הלוי' זצוק"ל סיפר מעשה נפלא בענין הנתניה, שפעם איקלע לבית הקברות בעיר אחת, וראה שם שתי מצבות הסמוכות אחת לחברתה, על אחת מהם חרוט 'כפה פרשה לעני' ועל אידך כתוב 'וידיה שילחה לאביון', ולא הבין מה פשרם של דברים. פנה הגאון לחקור בפנקס ה'חברא קדישא', פשפש ומצא, ששני אלו עשירי העיר היו ושותפים בעסקיהם, ביום מן הימים ירדו מנכסיהם ונותרו כבעלי בתים רגילים. פנו השנים לבית הדין בכדי לפשפש ולמצוא על איזה עוון עשה להם ה' ככה, ואיזה פגם עליהם לתקן. בדקו הדיינים ומצאו צדיקים ונקיים מכל חטא ועוון אשמה, ואך דבר אחד מצאו בהם שלא כהלכה, כי הנה אמרו חכמים, שהמבזבז מעותיו בצדקה אל יבזבז יותר מחומש (כתובות ג.), והללו היו מחלקים לצדקה הרבה יותר מחומש, ומחמת שעברו על דברי חכמים ירדו מנכסיהם. נמנו הדיינים וגזרו עליהם בכוח בית הדין שמכאן ואילך כל ממון שבא לידיהם אין להם לחלק אלא חומש ממנו לצדקה והשאר ישאר בידיהם. חזרו השנים לביתם, ומצאו עניים המתדפקים על שעריהם ומתחננים לצדקה, ויתנו להם חומש מכל ממונם, ועדיין הגיעו עוד עניים לבקש מעות, מה עשו השניים, אמרו, אם על הכסף גזרו הדיינים, הרי על החפצים לא גזרו, וממילא החלו לחלק מחפציהם שבבית לכל עני ופושט יד, עד... שגם כל חפציהם תמו. באותו היום באו לפניהם שני עניים מרודים והתחננו על נפשם ועל נפשות ילדיהם הרכים, נכמרו רחמי השותפים והחלו מחפשים בכל בתיהם, עד שמצאו לכף אחד של זהב טהור שנותר להם בחורים ובסדקים, ומחמת ששני עניים היו, חלקו את הכף לשנים ונתנו לאחד את הבית יד, ולרעהו את הכף. ויצאו העניים ששים ושמונים. משיצא קול בעיר על מעשה מסירות הנפש, החלו כל בני העיר להעתיר בעדם שישבו לאיתנם, ואכן, תוך זמן קצר שבו השנים לעושרם הרב, והמשיכו לפרנס את כל עניי עירם... משהסתלקו לבית עולמם, כתבו על ציונם את הכתוב 'כפה פרשה לעני, וידיה שילחה לאביון' כשעל כל קבר חרטו מחצית הכתוב, לרמז על שחילקו את הכף האחרונה אשר להם וחילקו את הכף לחוד ואת היד לחוד...

נקרא 'אדם'. וכמו"ש במס' חולין (פמ.) מה אומנתו של אדם בעוה"ז - יעשה עצמו כאילם.

זאת ועוד, כי כאשר האדם מתאפק מלהוציא דיבורים אסורים מפיו הרי הוא כמפקיד את הדיבורים הללו אצל הקב"ה, שהרי מחמת מצות התורה הוא נמנע מלדבר, וא"כ הרי הוא כמוסר את דיבוריו לשכינה, וכדברי הרה"ק רבי מנחם מנדל ה'שרף' מקאצק זי"ע (אמת ואמונה אות רמב), שפירש את הפסוק (משלי כא, יד) 'מתן בסתר יכפה אף', דקאי על המתאפק מלהוציא דבר איסור מפיו, כי אין לך 'מתן בסתר' גדול מזה, שהרי אין בריה בעולם יודעת מה היה במחשבתו לדבר חוץ ממנו והקב"ה היודע תעלומות סתרי כל חי, נמצא שהתאפקותו נתן כביכול 'מתנה בסתר' להקב"ה ומבטל חרון אף. וכבר ידוע בין החכמים שכדאי הוא הדבר - להפקיד פקדונות אצל מלכים ושרים ולתת להם מתנות, כי עי"ז תהיה לו דריסת הרגל בביתם ובארמונם, ויוכל לקבל מהם טובת הנאה כשיצטרך^א.

פיהו - כשאדם משיק שפתותיו זו לזו בכח - לעצור בעדם מלהוציא איזה דיבור... ועל זה אמרו לבאר הפסוק (משלי טו כג) 'שמחה לאיש במענה פיו', שמחה לאיש זה הקב"ה (בר"ר ג ג) - כשאדם מענה ומסגף את פיו מלהוציא בפיו דיבורים שאינם מהוגנים.

הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע (בהקדמה לספרו 'שמירת הלשון', וכן מרגלא בפומיה דהגה"ק ה'סטיינפלער' זי"ע) מדייק עוד, שלא אמרו שרק מי שדוחה דבריו למשך חודש או שבוע ימים יזכה לכך, אלא אפילו אם מתאפק מלדבר לדנע כמימרא בלבד נמי יזכה לשכר זה, ומכאן יראה כל בר דעת מה רב טובו של השולט על עצמו ושומר על מוצא פיו.

כ"ק האדמו"ר מו'מינראד זי"ע (אריה שאג, קונטרס המאמרים עמ' תו) היה מבאר בצחות הלשון על מאמרם 'כל דאלים גבר' (כ"ב לד: ועוד), אלים מלשון אילם שאינו יכול לדבר. כל דאלים - המשים עצמו כאילם ואינו מדבר לשון הרע וגם אינו משיב למחרפיו דבר, זה נחשב גבר - הוא

כא. כדי לשבר יותר את האוזן ולהמחיש את הדברים ביתר שאת, אחזור על מה שסיפר המגיד משרים הגאון רבי יעקב גאלינסקי זצ"ל בעת למדו בימי עלומיו בישיבת נובהרדוק, בימים ההם הקימו כמה בחורים קופת גמ"ח בשם 'ת"ת' (ר"ת תומכי תורה), הגמ"ח היה מסייע בידי הבחורים תלמידי הישיבה וממלא כל מחסורם, הממונים על הגמ"ח פנו אל הגר"י גאלינסקי בבקשה שיסייע בעדם להתרים נדיבי עם למען מטרה נעלה זו, אך הוא הסתפק כדת מה לעשות, כי מצד אחד אין לך זכות גדולה יותר מלהתעסק בגמילות חסדים, אך לאידך גיסא לא רצה לבטל מתלמודו, פנה הגר"י אל הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע, והוא השיב לו, שעשיית חסד ליהודי רק מוסיפה תועלת ללומדי תורה, אך הציע לו שיעסוק בענינים אלו רק בימי שישי אחרי חצות ובשאר יומי דפגרא בשעה שאין לו שיעורים קבועים ללמוד תורה.

לקראת יום הפורים שלחוהו חבריו שיאסוף כסף עבור הגמ"ח, הגר"י שמע שעשיר פלוני נדיב לב הוא, ונותן לכל הפושט יד נדבה הגונה בסבר פנים יפות, אך כדי שלא ינצלו את טוב לבו עומדים בניו אצל שער הבית ומונעים מן האנשים לבוא כמה פעמים לבקש נדבה, ויהי ביום הפורים מיד אחר תפלת שחרית כוותיקין פנה הגר"י לאותו עשיר וביקש מאתו מעות צדקה עבור ארגון 'תומכי תורה', בסברו שאולי לא יעמדו בניו שם בשעה מוקדמת בבוקר וכך יוכל לבוא בשנית במשך היום להתרימו שוב, אך בבואו לשם ראה שכבר עמד אחד מבניו בשער הבית... מה עשה הגר"י, בטרם צאתו מן הבית הניח אחד מבגדיו באחת מזויות הבית כדי שתהיה לו אמתלא לחזור לשם במשך היום, ואכן לאחר כמה שעות שב הגר"י לאותו בית, אך בני הבית עיכבוהו מלהיכנס שוב שהרי כבר היה שם לפנות בוקר, התנצל הגר"י ואמר שלא בא לבקש נדבת ממון, אלא בא ליטול את 'פקדונו' שנשאר בבית הלזה, נתנו לו בני הבית להיכנס אך בתנאי שיבטיח שלא יבקש בשנית נדבה מאביהם. ויהי בהיותו בבית ניגש לזווית לקחת את בגדו, אז הבחין בו העשיר, ושאלו לרצונו, נענה הגר"י והשיב שהיה כאן בבוקר והגיע ליטול את בגדו ששכח הנה, נענה העשיר ושאלו, האם אינו אוסף כסף לצדקה ביום הזה כמנהג ישראל תורה, באותה שעה הרהר הגר"י לעצמו, אכן, הבטחתי לבניו שלא אבקש נדבה מאביהם, אך מעולם לא הבטחתי שאוציא דבר שקר מפיו, על כן כשהנני נשאל אענה את האמת, שבוודאי הנני זקוק למעות רבות עבור ה'תומכי תורה', כשמוע כן העשיר הושיט לו עוד מתנה הגונה כבראשונה, וכך חזר לישיבה עם סכום גדול בידו, וכטוב לבו במשתה היין עלה על השולחן, סיפר לחביריו מה נעשה

היו שומעים לדברי הייתי מייעין להם יותר שישמרו עצמם בזהירות יתירה מזה החפא ובפרט מלעשות בפועל ממש רע לחבירו מענין גול וחמס והונאה וכיוצא בזה שאז בודאי יתברכו נכסיהם יותר מכל הסגולות, וכמו שידוע שכל הארורים פתחו מתחילה בברכה ואמרו 'ברוך אשר לא יכה את רעהו, וכל ישראל ענו על זה אמן, ובוודאי תתקיים הברכה הזו.

וכבר ידוע הדיוק בדברי הרוכל (הובא לעיל) מאן בעא סמא דחיי, ש'שמירת הלשון' אינו רק סם המציל את האדם ממוות, באריכות ימים ושנים. אלא הוא אף סמא דחיי - סם הנותן חיים טובים ללא כל מחסור, ומביא על האדם חיים של אושר וכל טוב.

כתב ה'חפץ חיים' זי"ע ('כבוד שמים' פ"א אות י) כי גדול שכרו של השומר פיו ולשונו מלדבר רע על אחיו בני ישראל, שינהגו עמו 'מידה כנגד מידה' שבעולותו השמימה כשיעמידוהו לדין אין הקב"ה שומע לקול המקטרגים עליו לספר רעתו לפני הקב"ה על דרך שהוא לא סיפר בגנותן של בני ישראל.

הרה"ק ה'אמרי חיים' זי"ע (פרשת בא, ועוד) היה מרמז בפסוק המדבר מענין חג המצות (שמות יב כד) 'ושמרתם את הדבר הזה לחק לך ולבניך עד עולם', שהרי אמרו חז"ל (ביצה טז.) 'חק - לישנא דמוזני הוא, והיינו דקאמר 'ושמרתם את הדבר' - דבר היינו הדיבור, ע"י 'ושמרתם על הדיבור' היא לחק - פרנסה ברווח, לך ולבניך עד עולם'. עוד רמז כן בקרא (שמות יד, יד) 'ה' ילחם לכם ואתם תחרישון, ויש לפרש ילחם מלשון לחם (ומרמז לכל עניני פרנסה), ורמזה תורה שאם 'ואתם תחרישון' - שישמור על הדיבור כראוי מלדבר דברים אסורים, יוכה ללחם וכל שפע טובי.

בענין זה פירשו בעלי המוסר בנוסח התפלה (בסוף שמו"ע) 'אלקי נצור לשוני מרע, כי נצור' מורה על נצירת דבר יקר, וכמו שכתוב (שמות לד ז) 'נוצר חסד לאלפים', וכן (משלי כו יח) 'נוצר תאנה יאכל פריה, ואילו שמירה היינו מן המזיקים, וא"כ לכאורה בשמירת הלשון היה לנו לומר 'אלקי שמור לשוני מרע' שלא נזיק את עצמנו כדיבורים אסורים, ונפול חלילה בכאר שחת, אלא, הן הן הדברים, בכל עת שהאדם מתאפק מלדבר דברים אסורים הרי הוא נוצר ומפקיד את דיבוריו באוצר המנוצר אצל הקב"ה בכבודו ובעצמו.

כתב ה'חפץ חיים' זי"ע (חובת השמירה פ"ו) וז"ל. 'מי האיש החפץ חיים (בעולם הבא) אוהב ימים לראות טוב (בעולם הזה) נצור לשונך מרע' וסגולה זו היא טובה מכל הסגולות שמחפשים אנשים להצלחה.

עוד כתב (שמירת הלשון ח"ב פ"ז) וז"ל. ודע עוד, דכשם שהנחש נענש בענין מוזנו כדכתיב (בראשית ג יד) 'ועפר תאכל כל ימי חייד' כן הוא מי שהוא 'בעל לשה' / נענש בעונש, כמו שכתב בספר 'הקנה', וז"ל. ראה והבן שכל המוציא לשה"ר מפיו נידון בצרעת, ומסיים שם בסוף דבריו שמי שאינו נעשה מצורע נידון בעניות, ושקול עניות כצרעת, והרי הוא עני הנמסר בידי אדם. ובאמת, לפלא הוא בעיני שטבע בני האדם לחפש סגולות וברכות מאנשים גדולים להצלחה על פרנסה, ומה יועילו להם כל הסגולות והברכות אם חס ושלום הוא מורגל בזה החפא של לשה"ר ורכילות, הרי יש על זה ארור מפורש בתורה - 'ארור מכה רעהו בסתר' (דברים כו כד) ואמרו חז"ל (שבעות לו.) 'ארור' בו קללה, בו נידוי, וזה לא יצא מפי איש אחד, כי אם בהסכם כל ישראל בצירוף הכהנים והלויים כדכתיב בקרא, והרי הוא מכלה השפעתו, ואם

עמו ביום הזה, וסיים ואמר, שממעשה זה למד, שהחכם יודע היכן להשאיר פקדונות, כי תמיד כדאי וראוי להשאיר דריסת רגל אצל מי שיש בידו לעזור. ובה פירש מה שאומרים בנוסח 'יעלה ויבוא... ויפקד ויזכר זכרונו ופקדונו', שהחכם יודע היכן להפקיד פקדונותיו. ומדבר מהפקדונות שבני ישראל מפקידים אצל הקב"ה כאשר המה מתאפקים מלהוציא דיבורים אסורים מפייהם וכיו"ב, ותפלותינו שהם יעלו לרצון ויגרמו נחת רוח לפניו יתברך.

כב. הגיד הגה"צ בעל ה'עטרת משה' ממאקאווא זי"ע בשם הרה"ק הרבי רבי יחיאל מיכל מזלאטשוב זי"ע, על דברי חז"ל שאמרו בפסוק (משלי ג, ט. וברשי" שם, ועיין תנחומא ראה) 'כבד את ה' מהונך - אל תקרא מהונך אלא מגרונוך, ומפרש, שבכל מקום שאמרו 'אל תקרי אלא...' הכוונה, אי אפשר לבוא לידי דבר פלוני אלא על ידי... ולפי זה צריך להבין מה ענין 'הונך' / 'גרונוך', אלא זה כוונת הדרש אל תקרי מהונך - לא תהא 'בעל ממון' ועשיר, אלא מגרונוך - לאחר שתזהר ותשמור את גרונוך היינו הדיבורים היוצאים ממך.

ומשום הכי נמי קיימא לן בקרבנות מצורע (עי' מנחות י.)
 'במקום שנותנים את הדם [של האשם] שם נותנין
 את השמן, שמן רומז לשפע, ומלמדנו שאם יתאמץ בכל
 כוחו וברם התמצית לסגור את פיו ולשונו בשלשלאות
 של ברזל, יזכה להשפעות רבות וטובות, וכנרמז עוד
 במאמרם (חולין לא.) 'זובחת ואכלת - מה שאתה זוכה אתה
 אוכל', דבמקום זביחת היצר הרע שם מתעורר השפע.
 ביום טהרתו - לא להביט על העבר

ומפורש אמרו בגמרא (ערכין טו:) אמר רבי חמא בר'
 חנינא מה תקנתו של מספרי לשון הרע אם
 תלמיד חכם הוא יעסוק בתורה, שנא' (משלי טו ד)
 'מרפא לשון עין חיים'... אלא מה תקנתו שלא יבא
 לידי לשון הרע אם תלמיד חכם הוא יעסוק בתורה).
 והנה הצרוע נחשב כמת (הובא ברש"י במדבר יב יב)
 והתורה נקראת חיים (ברכות לב: ועוד) וכן אנו אומרים
 'כי הם חיינו' א"כ משיעסוק בתורה ממילא אזלא לה
 כל עניני טומאת הצרעת.

הנה כתיב (שמות כ כא) 'בכל המקום אשר אזכיר את
 שמי אבוא אליך וברכתך', כתב הנצי"ב מוואלוז'ין
 זצ"ל (העמק דבר' בפרשת יתרו) דלכאורה צ"ב, שהיה לו
 לומר 'בכל המקום אשר תזכיר את שמי' בלשון נוכח,
 שהרי התורה אומרת בן לאדם, שבמקום שהוא יזכיר את
 שמו של הקב"ה 'אבוא אליך וברכתך'. אלא ביאורו, כי
 איתא (תמיד לב:) שהעוסק בתורה (בלילה) 'שכינה כנגדו'
 וכביכול מצטרפת ללימודו, מעתה, יובן 'בכל המקום אשר
 אזכיר את שמי' קאי על הקב"ה, שאף הוא יתב"ש יזכיר
 'את שמי' זו התורה שהיא כולה שמותיו של הקב"ה,
 וממילא יזכה לסיפא דקרא 'וברכתך' בכל הברכות
 הכתובות בתורה.

איתא בגמ' (ע"ז ב.) 'לעתיד לבוא מביא הקב"ה ספר
 תורה ומניחו בתוך חיקו, ואומר מי שעסק בה
 יבוא ויטול שכרו, ומבאר המהר"ל (שם, ד"ה לעתיד) 'כי
 התורה שהיא בחיקו של הקב"ה וקרובה אצלו, (אם כן)
 העוסק בה גם כן קרוב אל השי"ת', והקרוב אל השם
 ית' ראוי לקבל שכר מהשי"ת, ודבר שפתיים אך למותר.

בפרשתן (מצורע יד ב) 'זאת תהיה תורת המצורע ביום
 טהרתו, וביאר הרה"ק ה'דברי שמואל' זי"ע
 (בפרשת מצורע) שזאת תהיה תורת המוציא-רע שתעה
 והוציא עצמו לדרך הרע, תורת תשובתו - 'ביום' טהרתו
 - שיעמיד לפניו את יום טהרתו בלבד - עתה נתנה לי
 התורה רשות ללמוד להתפלל ולעשות נחת רוח לפני
 הקב"ה, זהו חיי, 'זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו',
 אין עלי לשקוע בחשבונות מן העבר והעתיד אשר יעכבוני
 מעבודתו ית' העיקר הוא ביום טהרתו, (עכ"ל) מעתה
 אקדש עצמי ואשמר מכל רע, מאי דהוה הוה מכאן
 ואילך חושבנא.

נוסעים אנחנו - ההכנה לקבלת התורה ע"י התורה

בפרשתן (ויקרא יד ב) 'זאת תורת המצורע' כתב בה
 הגה"ק רבי חיים וויטאל זי"ע (אוצרות חיים שער
 רחל ולאה פ"ז) וז"ל. גם לעד"ן, ששמעתי שזהו ענין אומרו
 (ויקרא י"ד ב) 'זאת תהיה תורת המצורע', ר"ל... ואם כן
 אין תיקונו אלא על ידי עסק התורה, כמו שאמרו רבותינו
 ז"ל (ערכין טו:), ולכן אמר זאת תהיה תורת המצורע, ולא
 אמר טהרת המצורע, או משפט המצורע.

כג. כתב הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (תוריע תרמ"ה; מצורע תרמ"ו) בביאור דקרא (מצורע טו לא) והזרתם את בני ישראל
 מטומאתם, כי משמעות תיבת והזרתם הוא הפרשה, עוד יש בה במשמע 'נזר' וכתר. ללמדך שהמתנזר ומפריש
 עצמו בעודו שקוע בתוך טומאתם. בזה עצמו הוא נהפך להיות קדוש וזוכה לנזר אלוקיו על ראשו... כי בעצם פרישת
 האדם מן הטומאה הרי הוא מתעלה ומתקדש.

כד. סיפר לי יהודי תמים במעשיו, שפעם נכנס אל הרה"ק רבי משה מרדכי מלעלוב זי"ע, ואמר לו, דהנה ידוע
 שצדיקים יכולים לראות כל מעשי האדם ופעולותיו על ידי הבטה במצחו, ובזאת ביקש ממנו שיעיין נא הרבי
 במצחו ויגלה לו עוונותיו כדי שידע מה עליו לתקן ועל אלו דברים עליו לחזור בתשובה, הסתכל עליו הרבי ולאחר
 הרהור קל אמר 'הרי למדת היום 'בלאט גמרא' [-דף גמרא], ולכן אינני רואה כלום...', אולם הלה המשיך לבקש, שיעביר
 הרבי את ה'מסכה' של לימוד התורה מעל פניו ויגלה לו מה עליו לתקן, נענה הרבי והשיב 'אם הקב"ה חפץ שמעשיך
 יהיו מוסתרים ומכוסים, איך יש בידי להוריד ולבטל הכיסוי'. ועכ"פ עלינו ללמוד מסיפור זה, שיהודי העוסק והוגה
 בתורה הקדושה נהפך לבריה חדשה ממש, וכל העבר נעלם ובטל כאין וכאפס, ועליו רק לקבל קבלה טובה להיטיב
 מעשיו מכאן ואילך, והמאור שבה יחזירנו למוטב.

בו ולסלסלו ולרוממו כאיש שמתו לו בנים בני מעלה ורוממות, ולא נשאר לו בלתי בן יחיד, הלא באהבתו ישגה תמיד, מחיקו לא יזוז ומחדר משכבו לא ימוט, בן יש לנו לעשות בתורת ה' כי זהו היתר הפליטה מאשר השאירו לנו אויבים י.

אשרי מי שעמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו, והעיקר שלא ישמע ליצרו המפתהו לדחות בכל יום לאמר - למחר אקח את עצמי בידיים... וז"ל ה'חפץ חיים' ז"ע (אהבת חסד ה"ב פ"א) ושמעתי בשם גאון אחד

ובפרט עתה שאנו עומדים אחר 'יציאת מצרים' בדרכנו להר סיני לקבל את התורה, על כל איש מישראל להוסיף ולהתחזק מתוך חיות ושמחה בימים הללו בעסק לימוד התורה. כתב רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל ב'ערות דבש' (חלק א דרוש ד) 'חזקו ואמצו לבבכם בתורת ה' וראו כי אבדנו בעו"ה חזון וצופה, אבדנו מקדש ה', ארון, אורים ותומים, מזבח מכפר, כהנים, מלכות ב"ה, סנהדרין, מעתיקי שמועה, כהנה רבות, ואין לנו שיוור רק תורה זאת, אשר באמת היא כלולה מכל הנ"ל, והפרטים אבדנו בעו"ה, אבל כלליות נשאר לנו, וראוי לנו להשגיח

כה. כשדיברו פעם בימי הספירה עם הרה"ק רמ"ש מבאיאן ז"ע אודות איזה 'נסיעה' שעליו לערוך עם החסידים, נענה ואמר הנה כולנו נמצאים בזו העת ב'נסיעה' אחת - כי נוסעים אנחנו, כולנו יחדיו להר סיני לקראת מעמד קבלת התורה העומד להתרחש בו' סיון בזאת השנה...

כו. היה אומר הרה"ק מסאטמאר ז"ע, כי נהוג עלמא אם ימצאו יהודי עשיר כעשירותו של קרח - אם אך יעסוק מעט בתורה או מכיר ויודע כמה הלכות שבתורה כבר אומרים הבריות... זה האיש... פשש... פשש... 'תורה וגדולה במקום אחד' (ולהיפך לא יאמרו על 'תלמיד חכם' שיש לו כמה פרוטות עלובות), להורות לנו חשיבות התורה כי כל מעט ממנה נחשבת כ'עשירות' גדולה בתורה - עד שיהא שווה לגדולתו בעשירות הממון.

כז. הרה"ק מהורונסטייפל ז"ע היה חתנו של הרה"ק ה'דברי חיים' ז"ע, באחד השנים כשנפרדה הרבנית מאביה (לאחר ששהתה אצלו בימי הפסח) נאנחה וביכתה לפניו על מצב בני ישראל הנאנקים ונאנחים תחת ידי השלטון ברוסי, והוסיפה לומר כי אפילו במצרים לא סבלו בני ישראל כל כך הרבה מרורים. אמר לה הדברי חיים, אל תאמרי כך, כי במצרים עדיין לא קיבלו בני ישראל את התורה וממילא לא היה להם במה להתחזק, אבל כהיום ככל שיגדל הקושי הרי יש להם את התורה להתחזק בה.

כח. עיקר התעלות האדם היא כשהוא יגע כשבא לו הלימוד מתוך קושי, הגאון הגדול רבי שלמה זלמן אויערבאך זצוק"ל (מנחת שלמה סוכה מט: ועוד) אמר לבאר בשם ה'מגיד מוילנא' הג"ר יעקב יוסף זצ"ל את הקרא 'מה יפו פעמיך בנעלים', ואיתא בגמרא (סוכה מט: דקאי על עולי הרגלים שהיו פוסעים שלש פעמים בשנה אל הר ה', ומדוע כתב 'בנעלים', אלא דבעלותם מביתם להר ה' בירושלים היו משאירים מאחוריהם את כל נכסיהם, בתים וחצרות, שדות וכרמים, חמורים, סוסים, תרנגולים וכל מחמדיהם, ובקל היו יכולים נכרים להיכנס ולחמוס את כל רכושם, והנה לאחר עזבם את בתיהם וכבר היו על אם הדרך היו חוככים בדעתם אולי נסוב על עקבותינו דשמא יגנב כל רכושינו, אך תיכף ומיד היו מתגברים באמונה שלימה בהבטחת התורה (שמות לד כד) 'ולא יחמוד איש את ארצך בעלותך ליראות את פני ה' אלוקיך שלש פעמים בשנה', לאחר כברת דרך שוב התגנב אל לבם החשש והפחד שמא יגנב להם הכל, ושוב עמלו והתייגעו להתחזק באמונה איתנה כיתד שלא תימוט, וחוזר חלילה. כל אלו הנסיונות וההתחזקויות היו להם רק עד שהגיעו אל שערי מקדש ה', בהגיעם אל מקדש ה' חלצו את נעליהם מעל רגליהם, כלשון חכמים (ברכות פ"ט ה) 'לא יכנס אדם להר הבית במנעלו', בהיותם שם שכחו מכל רכושם וקנינם - מתוך שנהנו מזיו השכינה בהתרוממות רוח ונפש. עתה, אם יבוא אי מי וישאל באיזה זמן היו העולים לרגל יותר מרוצים לאביהם שבשמים, האם בעת שעשו דרכם לירושלים ורגליהם במנעלם והתייגעו בעבודת האמונה, או באותם הימים שהיו דבוקים בקונם כבי מקדשא בלא חבישת המנעלים ולא היו נצרכים כלל ל'התחזקות', על זה אמר הכתוב 'מה יפו פעמיך בנעלים', שהיופי והזיו של בני ישראל הוא בעת הנסיונות והקושי, והיינו בעת שהיו בדרכם ומנעלם ברגלם, ולא כשהיו בהתפשטות הגשמיות בהיותם בבית המקדש בחליצת המנעלים. מכאן יבין כל צורב, כי העסק בחוקי התורה מתוך יגיעה וקושי דווקא עליו נאמר בקרא מה יפו.

וכבר אמרו חז"ל (אדר"ג ג ה) 'שטוב לו לאדם דבר אחד בצער ממאה בריווח'. עוד אמרו (שהש"ר ח יד) אחד הלומד בצער נוטל אלף שלא בצער נוטל בשכרו מאתיים. סיפר הגאון רבי יעקב גאלינסקי זצ"ל שפעם נכנס בחור אל

פעמים שהעולם חציו זכאי וחייב - וכשנתוסף חוטא אחד הוא מכריע כל העולם לכף חובה עי"ז. ולדעתי כל זה רמוז בתורה"ק בפרשת ק"ש ואהבת את ה' אלוך בכל לבבך ובכל נפשך וגו', והאיך תעשה עד שתגיע לזה - 'והיו הדברים האלה' היינו אותו המעט שהוא לומד עתה. 'אשר אנכי מצוך' היינו שיחשוב בלבו שבעולם אין רק הקב"ה והוא. 'היום' - היינו שאין לו רק יום זה לבדו, 'על לבבך' - היינו השלשה דברים אלו יהיו לאדם על לבו תמיד.

כל ישראל יש חלק - אין איש מישראל שלא ניתנה לו תורה

ויזכור כל איש מישראל כי לא ניתנה התורה רק לבני הישיבה ותלמידי הכוללים, אלא לכל אשר בשם ישראל יכונה, ואדרבה לכל איש ואיש 'חלקו' המיוחד בתורה - לפי מצבו וענינו^{טז}, כתב ב'ספר החינוך' (מצוה

שאמר שהאדם צריך לשער בנפשו שלשה דברים אחד - שאין לו אלא יום אחד לחיות. גם - שאין לו אלא פרק משניות אחד או דף גמרא אחד מה שהוא עוסק בו עתה. גם - שהוא ישראל אחד (יחיד) שהקב"ה מצוהו על קיום התורה, ובו תלוי קיום העולם, כי א. עי"ז שיחשוב שיש לו רק יום אחד לחיות יעשה כל מה שבכוחו בתשובה ומעש"ט ולא יניח הדבר עד למחר. ב. גם ממה שיחשוב שאין לו אלא מעט ללמוד ממילא שוב לא יתעצל בזה, לאפוקי מהיצר שמרחיב הדבר בלבו ואומר לו כמה תהיה מוכרח עוד לעמול משך זמן רב עד שתגמור הסדר או המסכת, ועי"ז הוא מרפה ידו. ג. גם ממה שיחשוב שעליו תלוי קיום העולם יודרו ביותר - לאפוקי מהיצר שמטעהו ואומר לו בודאי נמצא אנשים אחרים מקיימי התורה כראוי, ויתקיים העולם בשבילם. ובאמת כבר אחז"ל (סנהדרין לו.) ש'חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם', וגם

הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע מתוך בכיה ותאניה רבי, יותר אין בכוחי לסבול' כי יגעתי זה כחודש ימים ובקושי עלה בידי ללמוד ולהבין דף גמרא אחד, שאלו הח"ח, והיכן אוחז מר... ויען הבחור בדף ג' (כי המסכתות שבש"ס מתחילות בדף ב') נענה החפץ חיים בהתפעלות, אה... אה... דף קג... תיקנו הבחור דף ג' ושוב אמר הח"ח דף קג... עד שהבחור חשב שהחפץ חיים הגיע לזקנה ואינו מבין את אשר לפניו... אף הח"ח הבין במחשבתו של הבחור, על כן הראהו את דברי ה'אבות דר"נ' ש'טוב לו לאדם דבר אחד בצער ממאה בריווח', נמצא שלמדת כמאה פעמים וממילא הינך עומד כבר בדף ק"ג...

ולכן אמרו חז"ל (עירובין נד.) 'חש בראשו יעסוק בתורה', כי בעת שחש בראשו קשה לו הלימוד עד מאד והרי לימוד כזה חשוב פי מאה על כן 'חטוף ואכול חטוף ואכול' לעסוק בתורה, כי לימוד כזה חשוב פי כמה וכמה. מעשה שהיה בשנים קדמוניות בארץ הקודש, בבחור שזכה לכשרון עצום בזכירת התורה, וכל מה שהיה לומד היה נחקק במוחו היטב, ואף בלימודו פעם אחת היה זוכר את הדברים כמי שכבר שינן את הדברים במשך שבעים שנה. עד... שביום אחד בקומו משנתו נחרד לראות שהפך להיות כאחד האדם ואינו זוכר מאומה אלא אחרי 'חזרה' היטב. ותירב בבת יהודה תאניה ואניה... ולא שבה רוח הבחור אליו אחרי שאירע לו כן. ויפן אל הגה"ק הסטייפלער זי"ע ושפך את לבו על אשר אירע לו, א"ל הגה"ק 'אדם לעמל יולד, וזהו עיקר הלימוד - היגיעה, ורק כך יקנה אותה קנין בנפשו'. הבחור המשיך והתחנן שלכל הפחות יברכהו ששוב יזכה לזכור את התורה בבחירות נפלאה כמימים ימימה. השיב לו הסטייפלער בגערה: 'וכי ברצונך שאקלל אותך, מברך אני אך איני מקלל אנשים...' זכירת התורה מאליה איננה ברכה כלל, מאחר ומפחיתה היא מיגיעת התורה.

כט. ואל יאמר אינני ראוי לעסוק בתורה, וכבר אמר קרא (תהלים ג טז) 'ולרשע אמר אלוקים מה לך לספר חוקי' - כי 'מעשה אבות סימן לבנים' ואף 'מראשית כזאת הודעת' בנתינת התורה לבני ישראל במעמד הר סיני סמוך ונראה להיותם משוקעים בתכלית הטומאה - מ"ט שערי טומאה עד כדי ש'ולא יכלו להתמהמה' ואילו היו נשארם שם עוד רגע כמימריה היו נשרשים בטומאה עד שלא הייתה להם תקנה, ומשם הוציאם הבורא והולכים בדרך למדבר סיני, ונתן להם תורת אמת, ללמדך שהכל שייכים בתורה - ובנוגע לטומאתו ישוב בתשובה ומיד יעסוק בתורה. ויזכור את דברי ה'אור החיים' הקדוש (שמות ג ח) שכהיום אחר 'קבלת התורה' יש ביד בני ישראל לצאת אף משער החמישים בכח עסק התורה המעלה אותם מכל טומאה.

שמעתי מהגה"צ רבי פינחס רזנבוים זצ"ל שהוא היה עד למנהגו של החסיד הנודע הרה"ח רבי ניסן פילטשיק זצ"ל שהיה דר בארה"ב והוא הגבר הקים עולה של תורה ועבודה בממלכת קארלין בארה"ב, משנתאלמן לעת זקנותו

המבהילות, ומעבירין ממנו עולן של בריות, ושובן בשמחה כל ימיו בעולם הזה, וטוב לו לעולם הבא. ואשרי המדבר לאוזן שומעת, ויתר פרטיה מבוארין בקידושין פרק ראשון ובמקומות מפוזרים בתלמוד.

ומפורש אמרו חז"ל (בר"ר צב א) 'אין לך אדם בלא יסורים, אשריו לאדם שיסורים באים עליו מן התורה, והיינו, שאדם לעמל יולד, אך אשרי האיש שיסוריו בתורה, יסורים וקשיים הללו מצילים אותו מיסורים וצרות אחרות.

ובך פירש הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע דברי חז"ל (ברכות ו:) 'אגרא דכלה דוחקא, וברש"י, 'שבת שלפני הרגל, שהכל נאספין לשמוע הלכות הרגל. וכיאר

כנ כתב הרמב"ם (הלכות ת"ת א ח) וכל אחד מישראל חייב בתלמוד תורה בין עני בין עשיר בין בריא בין בעל יסורין, וכבר אמרו זכרונם לברכה (עירובין נ"ד.) שבעסק התורה יתרפאו כל האברים. ואפילו עני המחזר על הפתחים, ואפילו בעל אשה ובנים הכל חייבים לקבוע עתים לתורה ביום ובלילה, שנאמר (יהושע א ח) 'והגית בו יומם ולילה'... ומה שאמרו (אבות ב ד) שלא יאמר אדם לכשאפנה אשנה שמא לא יפנה לעולם, כי לא ידע האדם מה ילד יום, שעסקו של עולם מתחדש יום יום ומדיח את האדם מדבר לדבר וממרדה למרדה, ונמצאו כל ימיו יוצאין בבהלה - אם לא יתן פנאי על כל פנים, וידחוק עצמו לעסקה של תורה, וכל שעושה כן וחפץ בברכה, מן השמים מסייעין אותו, ומקילין מעליו מרדות העולם

נתיישב רבי ניסן ללמוד בישיבה והיה לומד בחברותא עם ניניו האברכים שליט"א, וכך הייתה דרכו, בכל יום ויום משישב ללמוד היה גוער בעצמו 'ולרשע... ולרשע... אמר אלוקים מה לספר חוקי... ולרשע... מה לך לספר...' ולאחר הרהורי תשובה שארכו כחמש דקות היה פותח בלימוד מתוק מדבש ונופת צופים. ביום אחד ישב ר' פנחס בפאתי בית המדרש ובאותה שעה לא דלקו מנורות האור בביהמ"ד, משנכנס ר' ניסן להיכל לא הבחין בר' פינחס, ולתומו חשב כי אין שם אלא הוא וקונו בלבד, על כן, החל בקולי קולות כדרכו בעת התפילה כמנהג חסידי קארלין וזעק, ולרשע... ולרשע... מה לך... לספר חוקי... וכך חזר על הפסוק שוב ושוב, עד שנתיישב בדעתו הרהורי התשובה - ופתח ללמוד בנעימות מתוך ניגונו המתוק, איי... איי... וראו כיצד הוא פושט צורה ולובש צורה, כי האף אמנם שבגשתו ללמוד שבר את לבו בתשובה, אך מיד התעשת ופתח בניגון שמחה לעסוק בתורה מתוך התרוממות הדעת וקירבה לצורו וקונו.

וכן כתב הרה"ק ה'דברי שמואל' זי"ע בפרשתן (מצרע) על הפסוק להורות ביום הטמא וביום הטהור וז"ל. 'להורות' לשון לימוד, כשמגיע המיטהר ללימוד תורה"ק, אף דכתיב 'ולרשע אמר אלוקים מה לך לספר חוקי', מכל מקום כיוון שידע בעצמו שהוא טמא ומשתוקק להיטהר על ידי לימוד התורה, רשאי הוא ללמוד אפילו 'ביום הטמא', ומאחר שתורתנו הקדושה נתנה לו רשות, ע"ז ילמד בשמחה ובבטחון בה' כי עוד יזכה ללמוד תורה 'ביום הטהור' פי' מתוך קדושה וטהרה.

ולמדנו מכאן, כי לעולם לא איחר האדם את הזמן, בכל עת ובכל שעה - בכל גיל ומצב - אם נעשה מרביץ תורה לעדרים ואם נעשה פועל פשוט או יהודי בא בימים, תמיד בידו לעלות ולהתעלות מעלות רמות בתורה, ומי לנו גדול מרבי עקיבא שהחל לעלות ולטפס בסולם התורה והקדושה כשהיה בן ארבעים... וכבר כתב החזון איש זי"ע (אמונה ובטחון אות כו) וז"ל. מן המורגלות לחשוב לחובה ליסד ישיבות לגדל בנים לתורה, היצירה של תלמידי חכמים מוכרת לחובה רבת הערך, לדבר העומד ברומו של עולם ולדבר שכל חיי הדור תלויים בו. אבל, הכרה הלזו בגשתה למצוא את הנפשות הראויות ליצירה זו תשים 'גבול' כי רק עד גיל ידוע יש בידו להתעלות, נמצאים הם דורשים מהתלמיד צעירות מוחלטת - אך זה שכבר נתבגר ובא בשנים ולא למד בילדותו כבר נפסל בעיני האדם מלהיות תלמיד, וכבר נדמה להם המבוגר הזה לבלתי ראוי לחכמה בהחלט, גם הוא בעצמו אינו רואה חובה לנפשו להכנס לבית המדרש לבקש תורה, מכיר הוא חובה לקביעות עתים לתורה - ללמוד (רק) במה שידע כבר, אבל חובת עליה, להיות 'גדל' להתרומם עוד רחוקה ממנו, והוא נרדם ביאוש נושן, ואמנם אין הדבר הזה ע"פ התורה, כי חובת האדם בעולמו כל עוד הנשמה בקרבו להשתדל להיות הולך וגדל, ואם אמנם הלומד זקן דומה לדין כתובה על נייר מחוק, אבל יקרת החכמה ורב ערכה גם דין החכמה על נייר המחוק אין ערוך אליה, ואין מספר לעוצם שויה.

מתוך הדחק מסוגל להתקיים בידו, וכפי שאמרו במדרש זוטא (קה"ר ב ט) שהעיד שלמה על עצמו 'תורה שלמדתי באף - נתקיימה לי'.

תקוותינו ובקשתינו מלפני אדון כל, שישפיע לנו טוב נהורא, וכפירושו של הרה"ק מהר"ש מבעלזא זי"ע שלכן נכתב בריש הפרשה בקרבן יולדת (יב, ו-ח) 'תביא כבש... זאת תורת היולדת... ואם לא תמצא ידה די שה', ומדוע לא אמר 'זאת תורת היולדת אחר קרבן עני ג'כ, ואמר המהר"ש כי כך הוא הרצון שכל יולדת תהיה 'בר הכי' להביא כבש לרוב הרחבה והרווחה שיהיה לבני ישראל, רק אם יארע איזה מקרה שח"ו 'לא תמצא ידה' אז תביא תורים, אבל לא כך הוא הדרך הנכונה... והשי"ת יעזור שנוכל להתחדש לעבדו במסירות הרצון ושבירת המידות, להקריב את נפשותינו קרבן לה', וכל זאת מתוך שמחה רבה וטוב לבב. עדי נזכה בקרוב ממש להיגאל בנאות עולם במהרה אמון'.

הרי"ם (ליקוטי הרי"ם ברכות) אנרא דכלה - השכר על לימוד התורה שלמדו באסיפת העם, דוחקא - שיתבטל מהם כל הדוחקים והיסורים.

ורמז ליה ה'ישמח משה' (פרשת בשלח, פר' המן) בלישנא דקרא (בראשית ג יט) 'בויעת אפיך תאכל לחם', דלתיבת לחם יש שתי משמעויות, חדא כפשוטה, ואידך כמדרשה דקאי על התורה, ככתוב (משלי ט ה) 'לכו לחמו בלחמי'. והנה, אין איש שנפטר מגזירת 'בויעת אפך תאכל לחם', אלא שבידו הברירה לבחור על איזה לחם יתייגע ויזיע. כי אם יהא כל עמלו בתורה יזכה לפרנסה בהרחבה ולא יצטרך לעבוד קשה על פרנסת מטה לחמו.

ואדרבה אין לך חביב לפני המקום כת"ת הנלמד מתוך הדחק ויסורים, דמשתכחין בצערא דילהון ועסקין בחדוותא דקוב"ה, ובאותה שעה מתפאר השי"ת עם ישראל לפני הפמליא של מעלה. ועוד שלימוד התורה

ל. העולם אומרים בדרך צחות, שלכן אמר דוד המלך בתהלים (פא, יא) 'הרחב פיך ואמלאהו', ומדוע לא נקט הלשון 'פתח פיך', אלא, דהפותח פיו לרוחב הרי הוא מעלה שחוק, והעושה כן - ששרוי בשמחה, בוודאי ימלא הקב"ה אסמיו עם השפעות טובות.

עוד אמרו בביאור אומרם ז"ל 'אם הרב דומה למלאך ה' צבקות יבקשו תורה מפיהו' כי הדמיון למלאך ה' הוא בכך שהמלאכים אומרים שירה והם מלאים בשמחה וגיל, והרב המלמד תורה צריך להדמות בענין זה למלאכים, להיות תמיד בשמחה.